

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Wsparcie seniorów, w tym samotnych osób starszych, w województwie warmińsko-mazurskim

Raport z badania ośrodków pomocy społecznej/centrów usług społecznych

Olsztyn, wrzesień 2024

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Opracowanie:

Zespół ds. badań i analiz

Biuro Pomocy i Integracji Społecznej

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Badanie zostało zrealizowane w ramach projektu „Spójna Polityka Społeczna Warmii i Mazur” dofinansowanego z Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027, Priorytet IV Spójność społeczna i zdrowie, Działanie 04.13 Wysokiej jakości system włączenia społecznego, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	4
Wstęp	5
1. Seniorzy, w tym samotne osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim .7	
1.1. Charakterystyka grupy.....	7
1.2. Gospodarstwa domowe z osobami starszymi w wieku 60 lat i więcej	13
1.3. Sytuacja materialna osób starszych	16
1.4. Stan zdrowia i długość trwania życia	19
1.5. Aktywność osób starszych	22
2. Wsparcie seniorów, w tym samotnych osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim	26
2.1: Podmioty działające na rzecz osób starszych w województwie.....	26
2.2. Usługi społeczne dla samotnych seniorów	29
2.3. Monitorowanie sytuacji seniorów, w tym samotnych osób starszych	36
2.4. Realizacja programów rządowych.....	38
3. Współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz wsparcia samotnych seniorów	39
4. Dobre praktyki.....	42
5. Wnioski i rekomendacje	43
Spis tabel, map i wykresów	45

Wykaz skrótów

ATW/UTW	Akademia/universytet trzeciego wieku
CUS	Centrum Usług Społecznych
EU-SILC	Europejskie Badanie Warunków Życia Ludności
GUS	Główny Urząd Statystyczny
NSP 2021	Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021
p.p.	punkt procentowy
WHO	Światowa Organizacja Zdrowia
ZOL	Zakład opiekuńczo-leczniczy
ZPO	Zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy

Wstęp

Obserwacja przemian dokonujących się w obrębie społeczności pozwala określić starzenie się społeczeństw jako proces o charakterze globalnym, a tym samym wiodące wyzwanie stawiane sobie przez społeczności Europy i świata. Analiza danych statystycznych pozwala nadto zaobserwować, że jakkolwiek starzenie się populacji dotyka wszystkich kontynentów, w sposób najbardziej zaawansowany przebiega na kontynencie europejskim. Za Światową Organizacją Zdrowia (WHO) za początek starości przyjąć można 60 r.ż. Dodatkowo eksperci WHO dokonali podziału wieku starszego, wyróżniając następujące jego fazy: wiek podeszły (tzw. wczesna starość): 60 – 75 lat, wiek starczy (tzw. późna starość): 75 – 90 lat, wiek sędziwy (tzw. długowieczność): powyżej 90 lat.¹

Zmiany demograficzne obserwowane na przestrzeni ostatnich lat stanowią wyzwanie zarówno dla ogółu ludności, jak również poszczególnych społeczności lokalnych, w tym władz samorządowych. Zapewnienie wsparcia osobom starszym będzie wymagało w najbliższym czasie poszukiwania coraz to nowych rozwiązań, ukierunkowanych na przeciwdziałanie pojawiającym się trudnościami, w tym działania profilaktyczne oraz rozwój usług społecznych w środowisku osoby starszej. Usługi społeczne są ważnym elementem polityki społecznej państwa, a zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości usług społecznych ma realny wpływ na poprawę jakości życia osób i rodzin. Usługi społeczne powinny być więc dostępne dla każdej osoby zgłaszającej takie zapotrzebowanie, a w szczególności dla grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, w tym dla seniorów.

Badanie zrealizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego miało na celu przedstawienie działań jednostek samorządu terytorialnego województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie wsparcia seniorów, w szczególności tych najbardziej potrzebujących, mieszkających w jednoosobowych gospodarstwach domowych. Szczególną grupą, którą należy objąć wsparciem są bowiem seniorzy, którzy z różnych przyczyn nie mogą liczyć na wsparcie najbliższych, tj. członków rodziny, znajomych, sąsiadów, itp.

Głównym założeniem badania było dostarczenie odpowiedzi na pytania:

1. Jakie formy wsparcia/usługi realizowane są w gminach dla samotnych osób starszych?
2. Jakich form wsparcia/usług dla osób starszych samotnych brakuje w gminach województwa warmińsko-mazurskiego?
3. Czy gminy monitorują sytuację osób starszych samotnych?

¹ Program „Polityka senioralna województwa Warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2027”, str.2

4. Czy gminy posiadają wiedzę na temat osób starszych zamieszkujących jednoosobowe gospodarstwa domowe, którzy z różnych względów nie mogą liczyć na wsparcie rodziny, znajomych, sąsiadów?
5. W jakim stopniu gminy korzystają z konkursów/programów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej?
6. Czy gminy współpracują z organizacjami pozarządowymi w zakresie wsparcia osób starszych, w tym osób samotnych?
7. Czy w województwie warmińsko-mazurskim realizowane są tzw. dobre praktyki w zakresie wspierania samotnych osób starszych?

W ramach realizacji badania wykorzystano narzędzie badawcze w postaci ankiety CAWI. Kwestionariusz ankiety został wysłany do wszystkich ośrodków pomocy społecznej oraz centrów usług społecznych z województwa warmińsko-mazurskiego z prośbą o jego wypełnienie. 108 jednostek wypełniło ankietę (93%), w tym 16 z gmin miejskich (100%), 30 z gmin miejsko-wiejskich (88%) i 62 z gmin wiejskich (94%).

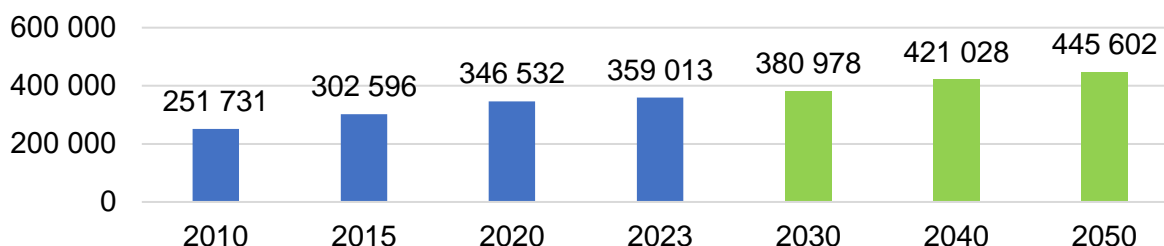
1. Seniorzy, w tym samotne osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim

1.1. Charakterystyka grupy

W województwie warmińsko-mazurskim, podobnie jak w całej Polsce, dostrzegane jest zjawisko starzenia się społeczeństwa. Spowodowane jest to niską liczbą urodzeń, wydłużaniem się przeciętnej długości trwania życia oraz ujemnym saldem migracji.

W 2023 r. 359 013 mieszkańców województwa miało ponad 60 lat, co stanowiło 26,4% ogółu mieszkańców. Oznacza to, że od 2010 r. liczba seniorów na Warmii i Mazurach wzrosła o 107 282 osoby, tj. o 42,6%. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego w 2050 roku liczba osób powyżej 60 r.ż. wzrośnie o kolejne 86 499 osób i wyniesie 445 602 osoby (wzrost o 24,1%) – wykres 1.

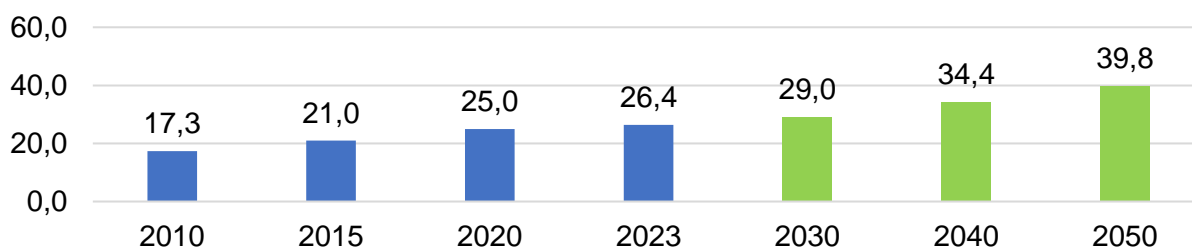
Wykres 1. Liczba osób powyżej 60 r.ż. w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2023 r. odsetek osób w wieku powyżej 60 r.ż. wyniósł w województwie warmińsko-mazurskim 26,4%. W porównaniu do roku 2010 wzrósł on o 9,1 p.p. Oznacza to, że w 2023 r. co czwarty mieszkaniec regionu był w wieku senioralnym. Ponadto prognozy opracowane przez GUS wskazują na znaczny wzrost odsetka osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców województwa w najbliższych latach. W perspektywie do roku 2050 wzrośnie on do poziomu 39,8%, tj. o 13,4 p.p. Powyższe dane jednoznacznie świadczą o pogłębiającym się procesie starzenia się mieszkańców Warmii i Mazur – wykres 2.

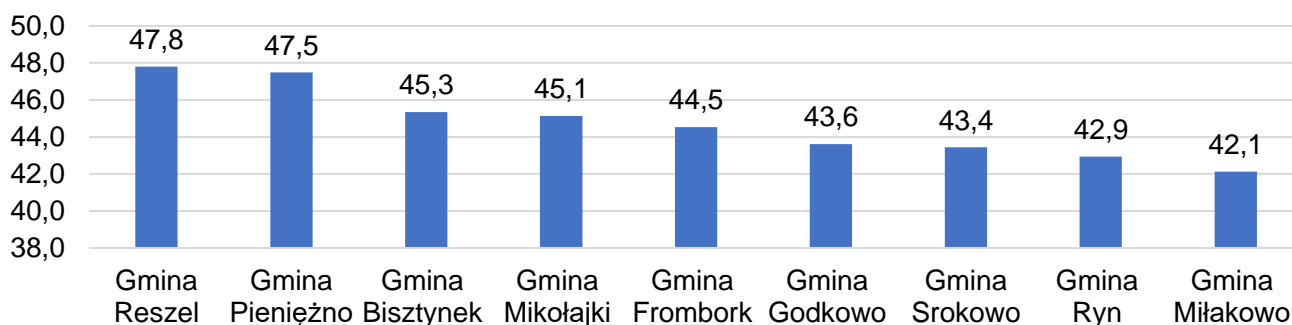
Wykres 2. Odsetek osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognozy GUS wskazują ponadto, że w 2040 r. gminami z największym udziałem osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców będą gminy: Reszel, Pieniężno, Bisztynek, Mikołajki, Frombork, Godkowo, Srokowo, Ryn oraz Miłakowo. W gminach tych odsetek seniorów kształtować się będzie w przedziale od 42,1% do 47,8% - wykres 3.

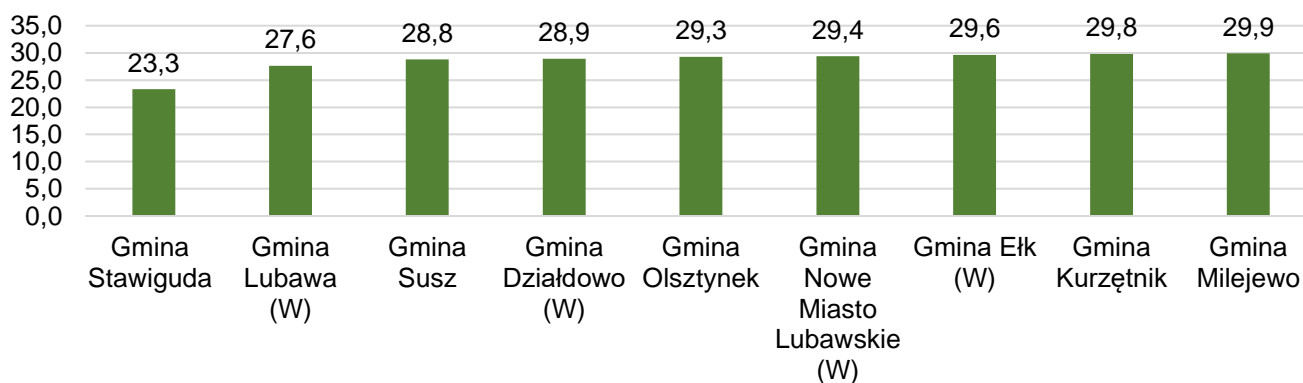
Wykres 3. Gminy z największym udziałem osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg prognoz GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z drugiej strony gminami z prognozowanym w 2040 r. najmniejszym udziałem osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców będą gminy: Stawiguda, wiejska Lubawa, Susz, wiejska Działdowo, Olsztynek, wiejska Nowe Miasto Lubawskie, wiejska Ełk, Kurzętnik i Milejewo. W gminach tych odsetek seniorów w ogóle mieszkańców kształtować się będzie w przedziale od 23,3% do 29,9% - wykres 4.

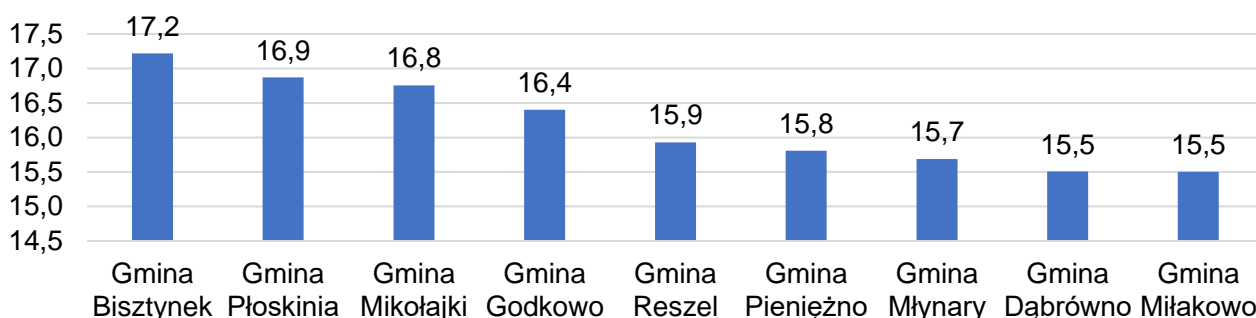
Wykres 4. Gminy z najmniejszym udziałem osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg prognoz GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponadto, według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego, do roku 2040 największy przyrost odsetka osób powyżej 60 r.ż. w strukturze mieszkańców nastąpi w gminach: Bisztynek, Płoskinia, Mikołajki, Godkowo, Reszel, Pieniężno, Młynary, Dąbrówno oraz Miłakowo. W wymienionych gminach przyrost odsetka osób w wieku powyżej 60 r.ż. kształtować się będzie w przedziale od 15,5 p.p. do 17,2 p.p. Oznacza to, że w gminach tych, w najbliższych latach, proces starzenia się społeczności będzie postępować najszybciej – wykres 5.

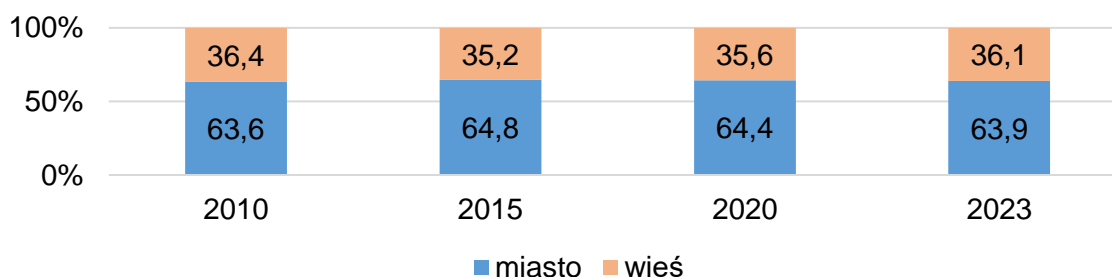
Wykres 5. Gminy z największym przyrostem osób powyżej 60 r.ż. w latach 2023-2040 r. wg prognoz GUS (w p.p.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2023 r. wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego w grupie wiekowej powyżej 60 r.ż. przeważali mieszkańcy miast, których było prawie 100 tys. więcej niż mieszkańców wsi (229 300 seniorów w miastach; 129 713 seniorów na wsi). Co więcej stanowili oni prawie 2/3 osób powyżej 60 r.ż. na Warmii i Mazurach. Od lat proporcje między osobami starszymi w województwie warmińsko-mazurskim mieszkającymi w mieście oraz na wsi utrzymują się na podobnym poziomie. W 2023 r. seniorzy zamieszkujący miasta stanowili 63,9%, z kolei zamieszkujący wieś – 36,1%. Dla porównania w 2010 r. wartości te kształtowały się na poziomie: odpowiednio 63,6% oraz 36,4% - wykres 6.

Wykres 6. Struktura osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa wg miejsca zamieszkania w latach 2010-2023

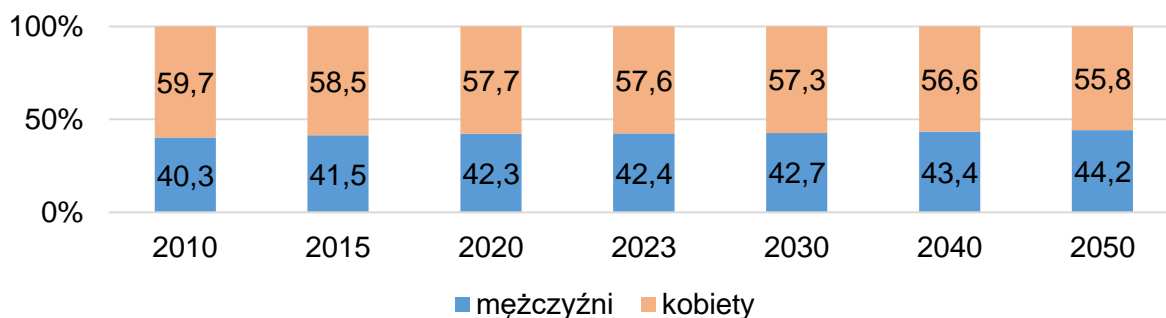

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Działowe Bazy Wiedzy

W 2023 roku, wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego, w grupie wiekowej powyżej 60 r.ż. przeważały kobiety (206 624 kobiety, 152 389 mężczyzn). Stanowiły one 57,6%, dla porównania w 2010 r. – 59,7%. Zdecydowanie największa różnica w liczbie kobiet oraz mężczyzn po 60 r.ż. występuje w grupie wiekowej powyżej 80 r.ż. W 2023 r. kobiet w tym wieku było o ponad 21 tys. więcej niż mężczyzn. Powyższe wskazuje na tzw. zjawisko „feminizacji starości”. W najbliższych latach zjawisko to będzie się nadal utrzymywać i w 2050 r. w grupie osób powyżej 60 r.ż. kobiety stanowiąc będą 55,8% - wykres 7.

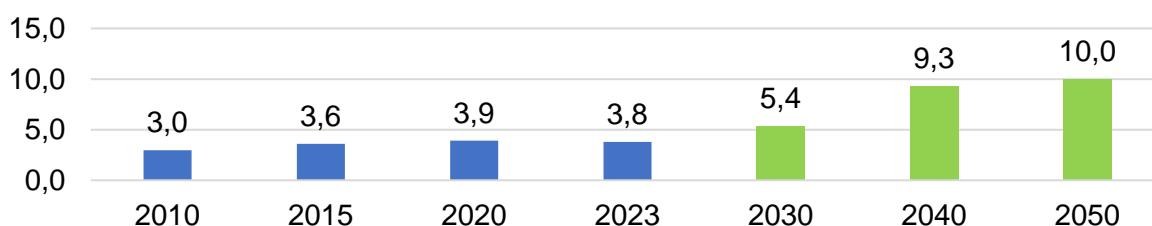
Wykres 7. Struktura osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa wg płci w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyraźnie zwiększa się również odsetek osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego. W 2023 r. osoby te stanowiły 3,8%, tj. o 0,8 p.p. więcej niż w 2010 r. Według prognoz GUS w najbliższych latach odsetek osób powyżej 80 r.ż. wzrośnie o 1,6 p.p. do 2030 r., o 5,5 p.p. do 2040 r. oraz o 6,2 p.p. do 2050 r. Oznacza to, że w 2050 roku co dziesiąta osoba zamieszkująca Warmię i Mazury będzie wieku powyżej 80 lat - wykres 8.

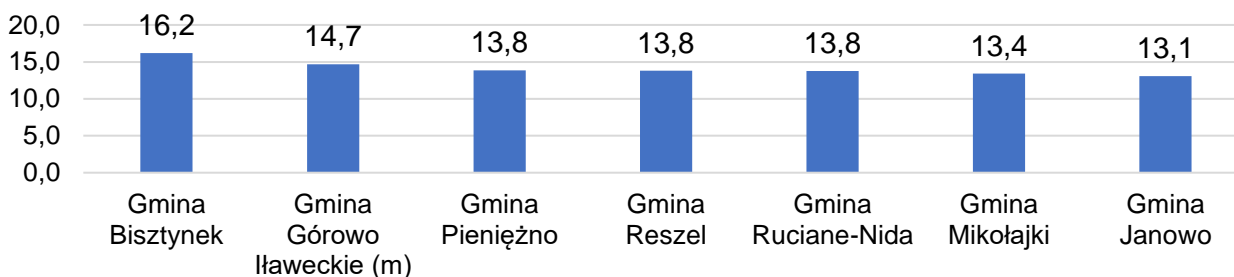
Wykres 8. Odsetek osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego w 2040 r. gminami z największym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców będą gminy: Bisztynek, miejska Górowo Iławeckie, Pieniężno, Reszel, Ruciane-Nida, Mikołajki oraz Janowo. W gminach tych odsetek seniorów w wieku powyżej 80 lat kształtować się będzie w przedziale od 13,1% do 16,2% - wykres 9.

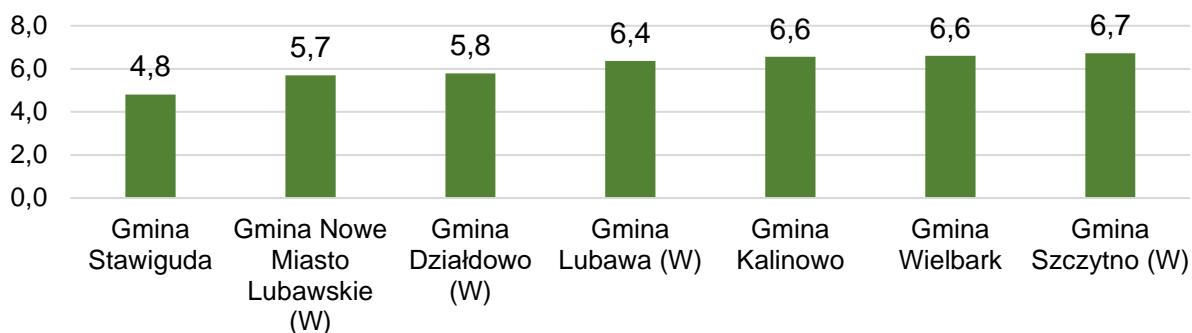
Wykres 9. Gminy z największym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców w 2040 r. wg prognoz GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z drugiej strony gminami z prognozowanym w 2040 r. najmniejszym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców będą gminy: Stawiguda, wiejska Nowe Miasto Lubawskie, wiejska Działdowo, wiejska Lubawa, Kalinowo, Wielbark oraz wiejska Szczytno. W gminach tych odsetek seniorów powyżej 80 r.ż. w ogóle mieszkańców kształtować się będzie w przedziale od 4,8% do 6,7% - wykres 10.

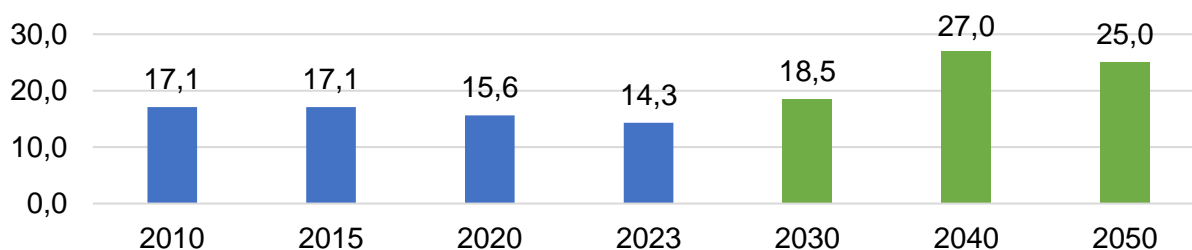
Wykres 10. Gminy z najmniejszym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców w 2040 r. wg prognoz GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W kontekście analizy sytuacji seniorów w województwie ważną kwestią jest zjawisko tzw. podwójnego demograficznego starzenia się, tj. wzrost, wśród osób starszych, udziału osób w wieku powyżej 80 r.ż. W 2023 r., w grupie osób powyżej 60 r.ż., osoby powyżej 80 r.ż. stanowiły 14,3%, co oznacza spadek o 2,8 p.p. w porównaniu do roku 2010. Prognozy GUS wskazują jednak jednoznacznie na tendencje wzrostowe w tym zakresie. Do 2050 r. prognozowany jest wzrost udziału tej grupy do 25,0% (o 10,7 p.p.) – wykres 11.

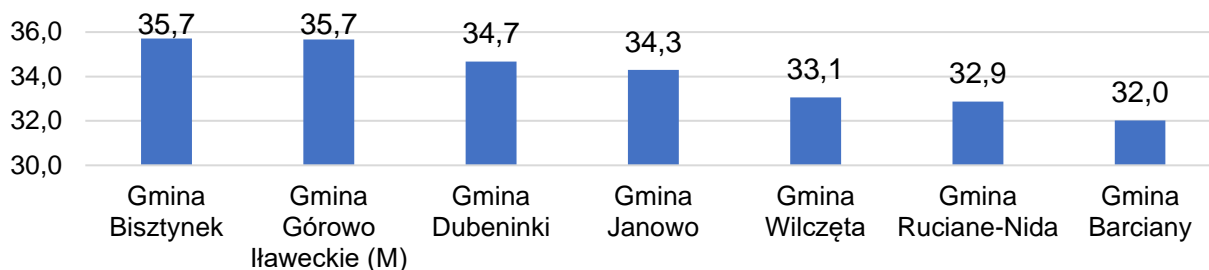
Wykres 11. Odsetek osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie osób powyżej 60 r.ż. w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognozy GUS wskazują ponadto, że w 2040 r. gminami z największym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w liczbie mieszkańców powyżej 60 r.ż. będą gminy: Bisztynek, miejska Górowo Iławeckie, Dubeninki, Janowo, Wilczęta, Ruciane-Nida oraz Barciany. W gminach tych odsetek seniorów w wieku powyżej 80 r.ż. wśród osób w wieku powyżej 60 r.ż. kształtować się będzie w przedziale od 32,0% do 35,7%. Oznacza to, że w wymienionych gminach wśród seniorów 1/3 stanowić będą osoby najstarsze wymagające kompleksowego wsparcia i pomocy, często niezdolne do samodzielnej egzystencji – wykres 12.

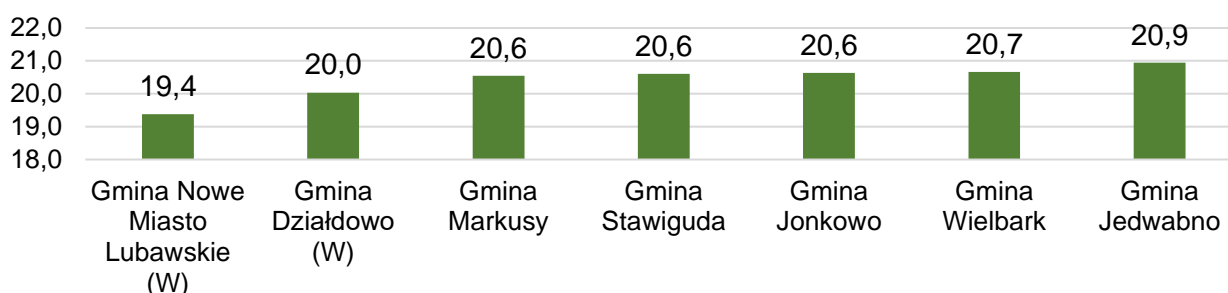
Wykres 12. Gminy z największym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w liczbie osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg prognoz GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z drugiej strony gminami z prognozowanym w 2040 r. najmniejszym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w liczbie mieszkańców powyżej 60 r.ż. będą gminy: wiejska Nowe Miasto Lubawskie, wiejska Działdowo, Markusy, Stawiguda, Jonkowo, Wielbark i Jedwabno. W wymienionych gminach odsetek seniorów powyżej 80 r.ż. wśród mieszkańców powyżej 60 r.ż. kształtować się będzie w przedziale od 19,4% do 20,9% - wykres 13.

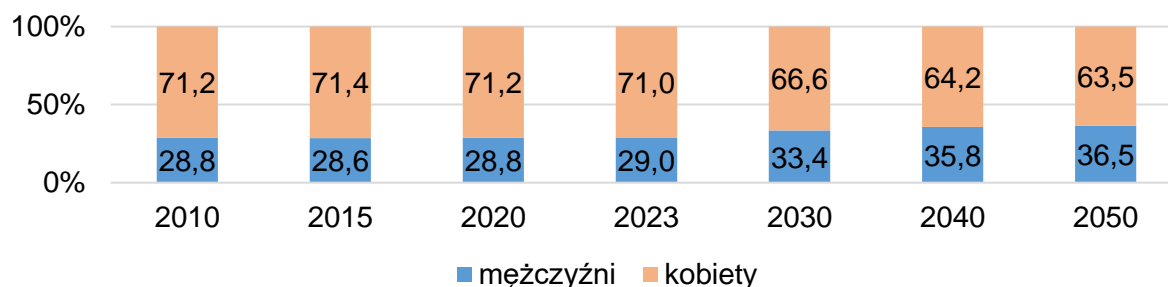
Wykres 13. Gminy z najmniejszym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w liczbie osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg prognoz GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród osób w wieku powyżej 80 lat zdecydowaną większość stanowią kobiety. W 2023 r. kobiety stanowiły 71%, a mężczyźni 29% wśród osób w wieku powyżej 80 r.ż. Biorąc jednak pod uwagę prognozowane wydłużanie się przeciętnej długości trwania życia, do 2050 r. odsetek mężczyzn w tej grupie wiekowej wzrośnie i wyniesie 36,5%, a kobiet z kolei 63,5% - wykres 14.

Wykres 14. Struktura osób powyżej 80 r.ż. wg płci w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

1.2. Gospodarstwa domowe z osobami starszymi w wieku 60 lat i więcej

Postępujący proces starzenia się ludności wpływa na wzrost liczby gospodarstw domowych z osobami starszymi (w wieku 60 lat i więcej). Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 wykazał, że w województwie warmińsko-mazurskim było 236 654 takich gospodarstw, tj. o 27,0% więcej niż w 2011 r. (w kraju wzrost o 19,0%). W wyniku tych zmian zarówno na Warmii i Mazurach, jak i w kraju, ponad połowa gospodarstw domowych to gospodarstwa z osobami starszymi. Tym samym w strukturze gospodarstw, w województwie warmińsko-mazurskim, udział gospodarstw z osobami starszymi zwiększył się przez dekadę o 12,0 p.p. Taka sama sytuacja miała miejsce w miastach i na wsi – ponad połowa gospodarstw domowych miała w swoim składzie osobę starszą. Grupa gospodarstw domowych z osobami starszymi w większym stopniu wzrosła w miastach (o 12,9 p.p.) niż na wsi (o 10,2 p.p.)² – tabela 1.

Tabela 1. Liczba gospodarstw domowych z osobami w wieku 60 lat i więcej w województwie warmińsko-mazurskim (stan w dniu 31 marca)

	Ogółem - 2011	Ogółem - 2021	Miasta - 2011	Miasta - 2021	Wieś - 2011	Wieś - 2021
OGÓŁEM	461 679	451 861	306 035	297 701	155 644	154 160
Bez osób w wieku 60 lat i więcej	275 331	215 207	187 062	143 576	88 269	71 631
Z osobami w wieku 60 lat i więcej	186 348	236 654	118 973	154 125	67 375	82 529
z jedną osobą	123 548	138 764	78 763	91 432	44 785	47 332
z dwiema osobami	60 533	91 785	39 076	59 389	21 457	32 396
z trzema osobami i więcej	2267	6105	1134	3304	1133	2801

Źródło: Rodziny w województwie warmińsko-mazurskim w świetle Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Urząd Statystyczny w Olsztynie

W 2021 r. liczba gospodarstw domowych z osobami wyłącznie starszymi³, w województwie warmińsko-mazurskim, wyniosła 103,0 tys. i w ciągu dekady wzrosła o 46,3% (w kraju o 39,0%). W miastach ich liczba zwiększyła się o 47,8%, a na wsi o 42,0%. Udział tej grupy gospodarstw wśród wszystkich gospodarstw domowych na Warmii i Mazurach, w okresie 2011–2021, zwiększył się z 15,3% do 22,8%. Wzrost ich udziału był większy w miastach (o 8,9 p. proc.) niż na wsi (o 5,1 p. proc.).⁴

Według wyników NSP 2021 najwyższy odsetek gospodarstw z osobami wyłącznie starszymi był w gminie miejskiej Kętrzyn – 30,2%, a najniższy w gminie wiejskiej Lubawa – 10,4%. Nieco inaczej sytuacja wyglądała w miastach (gminach miejskich i obszarach miast gmin miejsko-wiejskich) niż na wsi (gminach wiejskich i obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich). W miastach odsetek gospodarstw

² Rodziny w województwie warmińsko-mazurskim w świetle Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Urząd Statystyczny w Olsztynie, str. 22

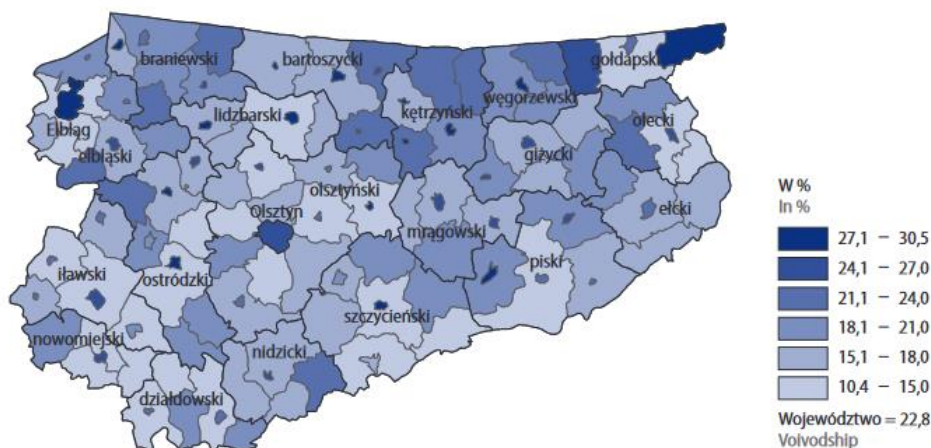
³ Gospodarstwa domowe osób wyłącznie starszych są to gospodarstwa, w skład których wchodzi wyłącznie osoby w wieku 60 lat i więcej

⁴ Rodziny w województwie warmińsko-mazurskim w świetle Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Urząd Statystyczny w Olsztynie, str. 23

domowych osób wyłącznie starszych stanowił 25,9%. Najwyższy był w miastach: Ruciane-Nida (30,5%), Reszel (30,4%) i Kętrzyn (30,2%), a najniższy w miastach: Wielbark (17,9%) i Lubawa (19,0%).⁵

Na wsi udział tej grupy gospodarstw wyniósł 16,8%. Największy odsetek gospodarstw z osobami wyłącznie starszymi był w gminie wiejskiej Dubeninki (27,2%) i Banie Mazurskie (25,1%), najmniejszy natomiast w wymienionej wcześniej gminie wiejskiej Lubawa oraz na obszarze wiejskim gminy Wielbark (11,6%) oraz w gminie wiejskiej Grodziczno (11,9%)⁶ – mapa 1.

Mapa 1. Udział gospodarstw domowych osób wyłącznie starszych w 2021 r. (stan w dniu 31 marca)

Źródło: Rodziny w województwie warmińsko-mazurskim w świetle Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Urząd Statystyczny w Olsztynie, str. 23

Cechą charakterystyczną starości w Polsce jest jej singularyzacja, czyli prowadzenie jednoosobowych gospodarstw domowych przez osoby w wieku 60 lat i więcej. Główną przyczyną singularyzacji jest śmierć współmałżonka lub partnera życiowego. Według NSP 2021 województwo warmińsko-mazurskie zamieszkiwało 97 380 gospodarstw jednoosobowych (o 22 769 mniej niż w 2011 r.), z czego 56 855 to gospodarstwa osób starszych, tj. po 60 r.ż. (58,4%). W ciągu dekady liczba jednoosobowych gospodarstw domowych osób po 60 r.ż. zwiększyła się o 2092, tj. o 3,8%. W 2011 r. jednoosobowe gospodarstwa domowe osób starszych stanowiły 45,6% wszystkich gospodarstw jednoosobowych na Warmii i Mazurach (o 12,8 p.p. mniej niż w 2021 r.) – tabela 2.

⁵ Rodziny w województwie warmińsko-mazurskim w świetle Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, Urząd Statystyczny w Olsztynie, str. 23

⁶ Tamże, str. 23

Tabela 2. Gospodarstwa domowe według liczby osób ogółem oraz liczby osób w wieku 60 lat i więcej w 2011 r. i 2021 r.

Liczba osób w wieku 60+ w gospodarstwie domowym	Liczba osób w gospodarstwie domowym															
	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021
	ogółem		1		2		3		4		5		6		7 i więcej	
Ogółem	515 857	451 861	120 149	97 380	137 221	115 136	106 818	89 350	84 475	74 375	36 927	35 288	16 952	18 775	13 314	21 557
0	325 355	215 207	65 386	40 525	69 959	41 616	78 726	50 196	69 181	50 982	25 330	18 073	9722	6918	7050	6897
1	127 011	138 764	54 763	56 855	30 153	29 551	14 968	17 439	10 368	12 472	8735	10 157	4384	5652	3640	6638
2	61 748	91 785	-	-	37 109	43 969	12 176	19 795	4570	9580	2701	6290	2749	5636	2442	6515
3 i więcej	1743	6105	-	-	-	-	948	1920	355	1341	161	768	97	569	182	1507

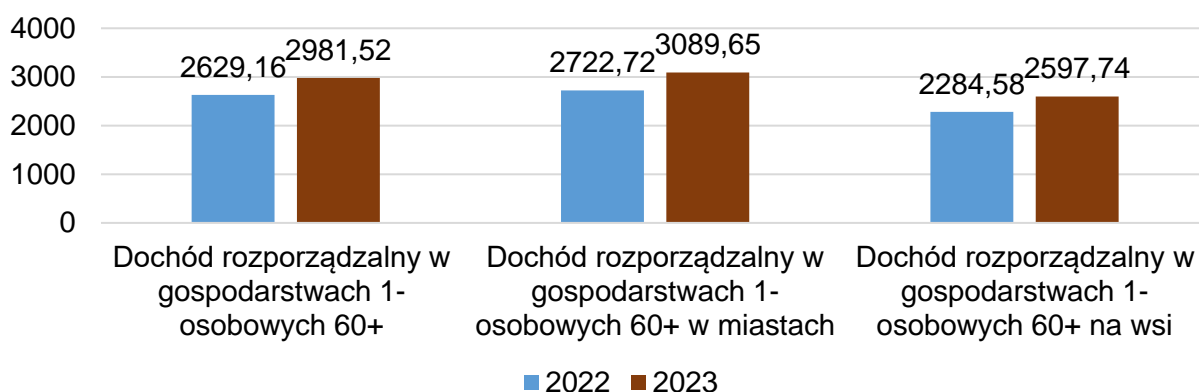
Źródło: Urząd Statystyczny w Olsztynie

1.3. Sytuacja materialna osób starszych

W 2023 r. w stosunku do roku poprzedniego gospodarstwa domowe, w tym również osób starszych, nominalnie miały zarówno wyższe dochody, jak i wydatki.

W Polsce w 2023 r. przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyłącznie z osobami starszymi wyniósł 3009,69 zł, tj. o 14,8% więcej niż w roku poprzednim (2622,69 zł w 2022 r.). W przypadku seniorów prowadzących jednoosobowe gospodarstwa domowe dochód ten wyniósł 2981,52 zł, tj. o 352,36 zł więcej niż w 2022 r. Osoby powyżej 60 r.ż. w jednoosobowych gospodarstwach domowych w mieście dysponują wyższym dochodem - 3089,65 zł (o 366,93 zł więcej niż w 2022 r.), niż mieszkańcy obszarów wiejskich – 2597,74 zł (o 313,16 zł więcej niż w 2022 r.) – wykres 15.

Wykres 15. Dochód rozporządzalny jednoosobowych gospodarstw domowych 60+ w 2022 r. i 2023 r.

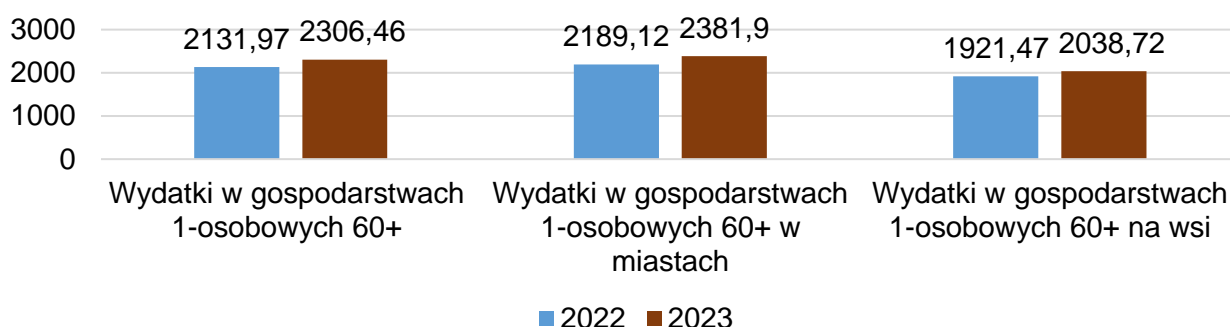
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2022 r. i 2023 r.

Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych wyłącznie z osobami starszymi w 2023 r. wyniosły 2076,78 zł i były o 180,34 zł wyższe niż w 2022 r., tj. o 9,5%. W przypadku seniorów w jednoosobowych gospodarstwach domowych przeciętne miesięczne wydatki w 2023 r. wyniosły 2306,46 zł, tj. o 174,49 zł więcej niż w 2022 r. Wydatki seniorów zamieszkujących miasta kształtowały się na poziomie 2381,90 zł (o 192,78 zł więcej niż w 2022 r.), z kolei mieszkańców obszarów wiejskich – 2038,72 zł (o 117,25 zł więcej niż w 2022 r.) – wykres 16.

W 2023 r. udział przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w dochodzie rozporządzalnym w gospodarstwach domowych składających się wyłącznie z osób w wieku 60 lat i więcej ukształtował się na poziomie 69,0%.⁷

⁷ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce w 2023 r., str. 10

Wykres 16. Wydatki jednoosobowych gospodarstw domowych 60+ w 2022 r. i 2023 r.

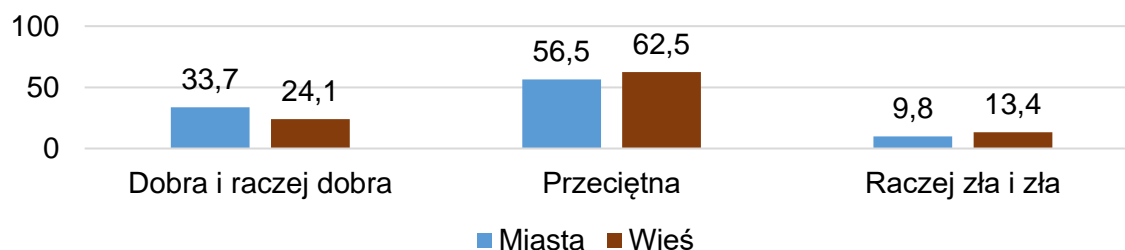

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2022 r. i 2023 r.

Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami starszymi rzadziej oceniały swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą w porównaniu z gospodarstwami bez osób starszych (42,1% wobec 61,2%), a częściej jako przeciętną (50,8% wobec 34,8%) oraz raczej złą lub złą (7,1% wobec 4,0%).

Najgorzej swoją sytuację materialną oceniały osoby w wieku 60 lat i więcej mieszkające samotnie, w szczególności na wsi – 13,4% z nich oceniło swoją sytuację jako raczej złą lub złą. W przypadku mieszkańców miast odsetek ten wyniósł 9,8%. Seniorzy w jednoosobowych gospodarstwach domowych z obszarów miejskich oceniający swoją sytuację jako dobrą i raczej dobrą stanowili 33,7%, z kolei z obszarów wiejskich – 24,1%⁸ - wykres 17.

Wykres 17. Ocena sytuacji materialnej przez jednoosobowe gospodarstwa domowe 60+ w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.

W 2023 r. zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce było 18,0% osób wieku 65 lat i więcej, czyli o 1,2 p.p. więcej niż w roku poprzednim. Szczególnie niekorzystnie pod tym względem sytuacja przedstawia się dla gospodarstw domowych składających się z jednej osoby dorosłej w wieku 65 lat lub więcej – w 2023 r. aż 40,5% tego typu gospodarstw domowych było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (o 5,3 p.p. więcej niż w roku poprzednim).⁹

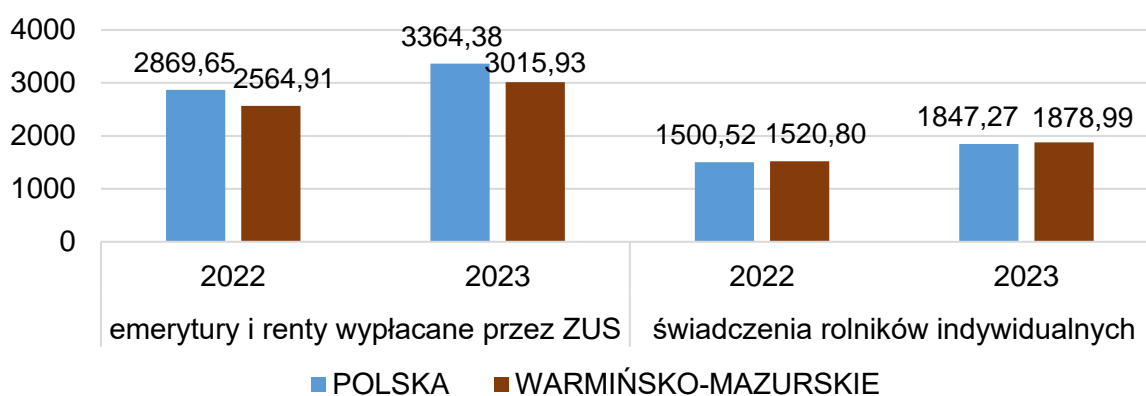
⁸ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce w 2023 r., str. 11

⁹ Tamże, str. 13

Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami w wieku 60 lat i więcej utrzymują się przede wszystkim z emerytur lub rent, które w 2023 r. stanowiły 81,5% ich dochodów.¹⁰

W województwie warmińsko-mazurskim w 2023 r. przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana przez ZUS wyniosła 3015,93 zł i była wyższa o 451,02 zł niż w 2022 r. To samo świadczenie pobierane przez rolników indywidualnych ukształtowało się na poziomie 1878,99 zł i zwiększyło się w ciągu roku o 358,19 zł. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w 2023 r. wysokość świadczeń z ZUS w województwie warmińsko-mazurskim ukształtowała się poniżej średniej krajowej (o 7,8%), natomiast świadczenia z KRUS były wyższe (o 1,7%) – wykres 18. Pod względem przeciętnej emerytury i renty z ZUS województwo plasowało się na 12 miejscu w kraju, a w przypadku analogicznego świadczenia pobieranego przez rolników indywidualnych na 6 miejscu.¹¹

Wykres 18. Wysokość świadczeń z ZUS i rolników indywidualnych w 2022 r. i 2023 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

W 2023 roku rodziny emerytów i rencistów stanowiły 20,1% wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim. Wskaźnik ten wzrósł w stosunku do 2013 roku o 5,9 p.p.

W 2023 liczba rodzin emerytów i rencistów korzystających z pomocy społecznej wyniosła 10 841 i zmalała w porównaniu do 2022 r. o 1000 rodzin, a do 2013 r. o 1800 rodzin. Wśród ww. typu rodzin objętych wsparciem pomocy społecznej, najliczniejszą grupę stanowiły rodziny jednoosobowe (74,6%). W 2023 roku ich liczba wyniosła 8085 i w porównaniu z 2013 rokiem wzrosła o 1416 rodzin (wzrost o 21,2%). Procent rodzin jednoosobowych emerytów i rencistów pobierających świadczenie z systemu pomocy społecznej, w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną w 2023 roku wyniósł 15,0%¹².

¹⁰ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce w 2023 r., str. 10.

¹¹ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko-mazurskiego 2024, Urząd Statystyczny w Olsztynie, str. 85

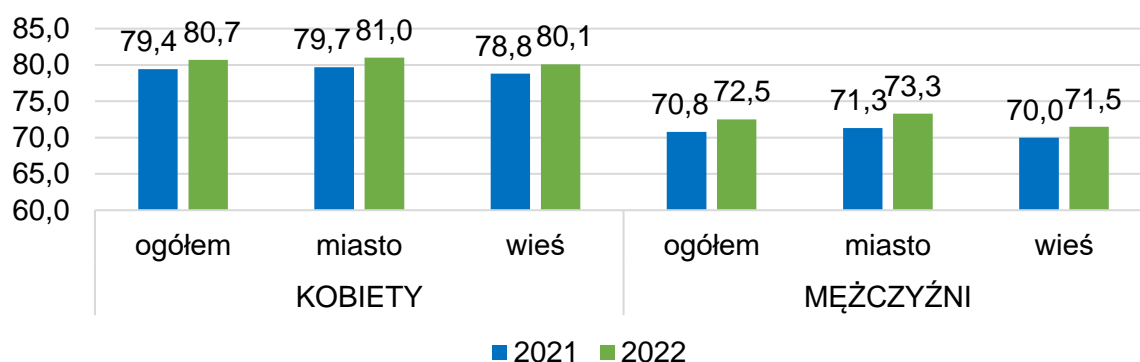
¹² Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2013-2023 w ujęciu statystycznym, Materiały porównawcze na podstawie sprawozdań MRiPS-03 oraz MRiPS-06, str. 64

Najmniej liczną grupą wśród rodzin emerytów i rencistów otrzymujących wsparcie z pomocy społecznej na terenie województwa warmińsko-mazurskiego były rodziny cztero- i więcej osobowe. Ich liczba w 2023 roku wyniosła 391 i w porównaniu do roku 2013, zmalała o 1127 rodzin (spadek o 74,24%). Ww. rodziny, w stosunku do ogólnej liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej, stanowiły w 2023 roku 0,7%, natomiast w roku 2013 – 1,7% (spadek o 1,0 punkt procentowy)¹³.

1.4. Stan zdrowia i długość trwania życia

W ostatnich dekadach długość przeciętnego dalszego trwania życia, zarówno mężczyzn, jak i kobiet, systematycznie wydłużała się. W województwie warmińsko-mazurskim w latach przeciętne trwanie życia mężczyzn w 2022 r. wyniosło 72,5 (w 2021 r. – 70,8), a kobiet 80,7 (w 2021 r. – 79,4). Statystycznie dłuższe trwanie życia charakteryzuje seniorów zamieszkujących obszary miejskie – w 2022 r. odpowiednio 81 lat dla kobiet (w 2021 r. – 79,7) i 73,3 lat dla mężczyzn (w 2021 r. – 71,3) – wykres 19.

Wykres 19. Przeciętne dalsze trwanie życia w 2021 r. i 2022 r. w województwie warmińsko-mazurskim w podziale na płeć i miejsce zamieszkania

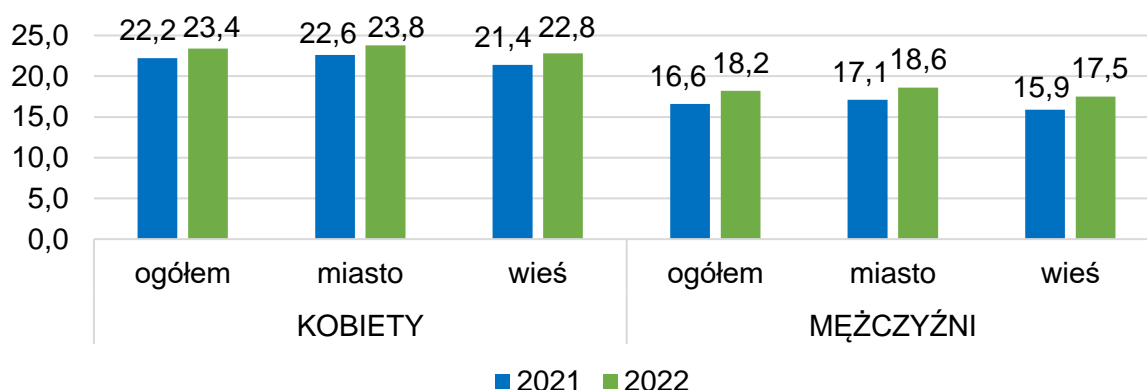

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

O wydłużaniu się przeciętnego trwania życia, świadczy również fakt, że przeciętne dalsze trwanie życia w latach, kobiety powyżej 60 r.ż., w województwie warmińsko-mazurskim, wyniosło w 2022 r. - 23,4, w 2021 r. z kolei - 22,2. Dla mężczyzny wartość ta wyniosła w 2022 r. - 18,2, a w 2021 r. – 16,6. Ponownie nieco wyższy wskaźnik charakteryzował mieszkańców obszarów miejskich – w 2022 r. odpowiednio 23,8 dla kobiet (w 2021 r. - 22,6) i 18,6 dla mężczyzn (w 2021 r. – 17,1) – wykres 20.

¹³ Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2013-2023 w ujęciu statystycznym, Materiały porównawcze na podstawie sprawozdań MRiPS-03 oraz MRiPS-06, str. 64

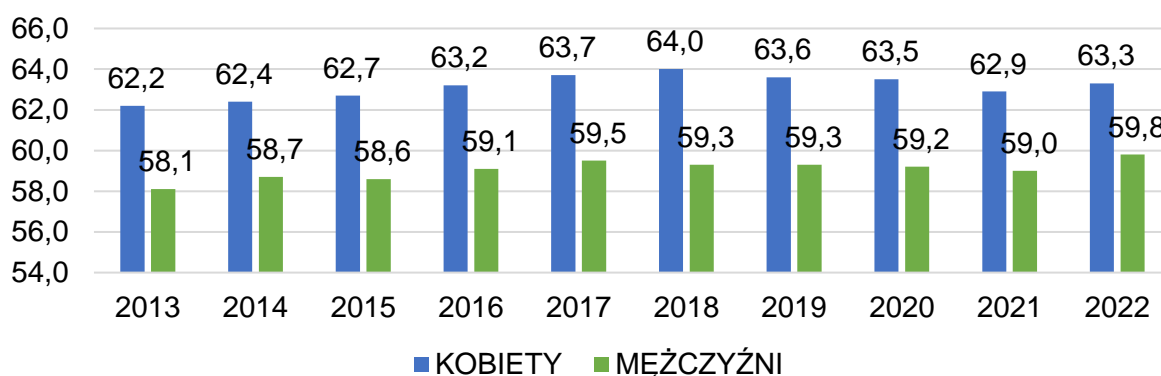
Wykres 20. Przeciętne dalsze trwanie życia osoby powyżej 60 r.ż. w 2021 r. i w 2022 r. w województwie warmińsko-mazurskim w podziale na płeć i miejsce zamieszkania

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

W analizie przeciętnego trwania życia ważne jest uwzględnienie oczekiwanego trwania życia w zdrowiu¹⁴. Jeżeli wzrasta ono szybciej niż przeciętne trwanie życia, oznacza to, że ludzie przez coraz większą część życia cieszą się dobrym zdrowiem. Oczekiwane lata przeżyte w zdrowiu, nazywane też wskaźnikiem oczekiwanej długości życia bez niepełnosprawności, to parametr obrazujący sytuację zdrowotną ludności. Dla dziewczynek urodzonych w województwie warmińsko-mazurskim w 2022 r. oczekiwane lata przeżyte w zdrowiu to 63,3, czyli 78,4% długości życia. Pomimo, że dla mężczyzn przewiduje się krótsze trwanie życia, to jednak większą jego część przeżyją oni w zdrowiu (82,5% długości życia, czyli prawie 60 lat)¹⁵ – wykres 21.

Wykres 21. Oczekiwane trwanie życia w zdrowiu w latach 2013-2022 r. w województwie warmińsko-mazurskim w podziale na płeć

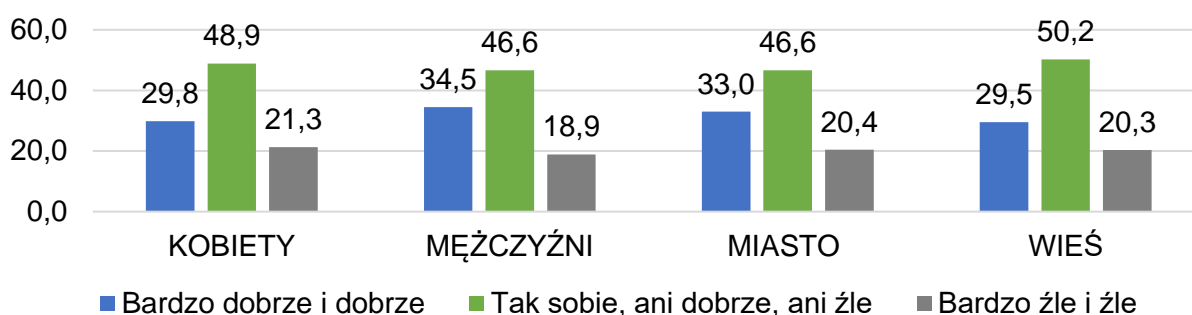
Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

¹⁴ Oczekiwane trwanie życia w zdrowiu – wyraża średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia bez niepełnosprawności osoba w danym wieku, pod warunkiem, że aktualne warunki umieralności i utraty zdrowia nie ulegną zmianie.

¹⁵ Sytuacja demograficzna województwa warmińsko-mazurskiego w 2023 r., Urząd statystyczny w Olsztynie, str. 49

Na podstawie wyników Europejskiego Badania Warunków Życia Ludności (EU-SILC) można stwierdzić, że w 2023 r. 31,8% osób w wieku 60 lat i więcej mieszkających w Polsce oceniło swoje zdrowie jako „dobre” lub „bardzo dobre”. Częściej jako „dobre” lub „bardzo dobre” określali swoje zdrowie mężczyźni (34,6%) niż kobiety (29,8%). Z kolei 20,3% osób starszych uznało, że ich zdrowie jest „złe” lub „bardzo złe”. Częściej stwierdzały tak kobiety (21,4% kobiet wobec 18,9% mężczyzn). Zgodnie z samooceną „dobrym” lub „bardzo dobrym” zdrowiem częściej cieszyły się osoby starsze mieszkające w miastach (33,0%) niż na wsi (29,5%), a na „zły” lub „bardzo zły” stan zdrowia wskazał podobny odsetek zarówno mieszkańców wsi, jak i miast - odpowiednio 20,3% i 20,4%¹⁶ - wykres 22.

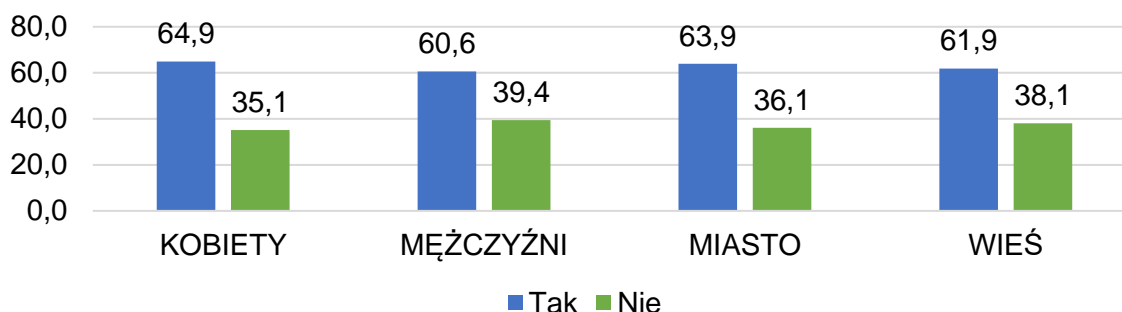
Wykres 22. Samoocena stanu zdrowia seniorów w 2023 r. w podziale na płeć i miejsce zamieszkania (w %)

Źródło: Badanie EU-SILC, Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.

W 2023 r. prawie dwie trzecie osób w wieku 60 lat i więcej (63,2%) wskazało na długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe, które trwały (lub przewidywano że będą trwały) co najmniej 6 miesięcy. Częściej były to kobiety (64,9%) niż mężczyźni (60,6%). Wyższy udział osób o długotrwałych problemach zdrowotnych lub chorobach przewlekłych odnotowano w miastach (63,9%) niż na wsi (61,9%)¹⁷ - wykres 23.

Wykres 23. Długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe w 2023 r. w podziale na płeć i miejsce zamieszkania (w %)

Źródło: Badanie EU-SILC, Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.

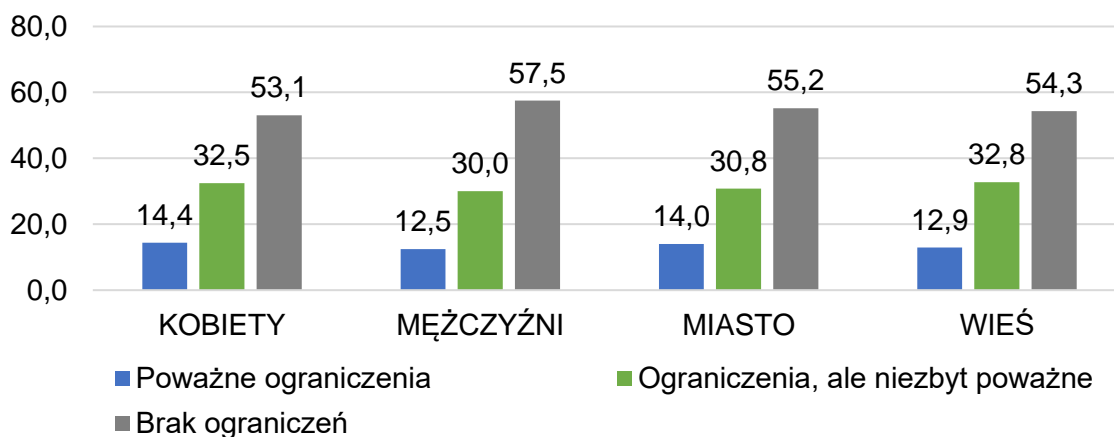
¹⁶ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r., str. 24

¹⁷ Tamże, str. 26

Poważnie ograniczona lub ograniczona, ale niezbyt poważnie zdolność do wykonywania codziennych czynności (trwająca od co najmniej 6 miesięcy) dotyczyła w 2023 r. 45,1% osób starszych. Odsetek takich wskazań był o 4,4 p.p. wyższy wśród kobiet (46,9%) niż wśród mężczyzn (42,5%). Na ograniczenia zdrowotne nieco częściej wskazywali seniorzy zamieszkujący tereny wiejskie (45,7%) niż miasta (44,8%)¹⁸ - wykres 24.

Wykres 24. Ograniczona zdolność wykonywania czynności w 2023 r. w podziale na płeć i miejsce zamieszkania (w %)

Źródło: Badanie EU-SILC, Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.

1.5. Aktywność osób starszych

Jedną z ważnych form aktywności osób starszych w Polsce jest uczestnictwo w zajęciach prowadzonych przez akademie oraz uniwersytety trzeciego wieku (ATW/UTW). Głównym celem działalności ATW/UTW jest edukacja i aktywizacja seniorów, poprzez prowadzenie wykładów i seminariów. Zajęcia organizowane przez ATW/UTW oprócz rozwoju intelektualnego umożliwiają uczestnikom również aktywne spędzanie wolnego czasu, a także integrację społeczną.¹⁹

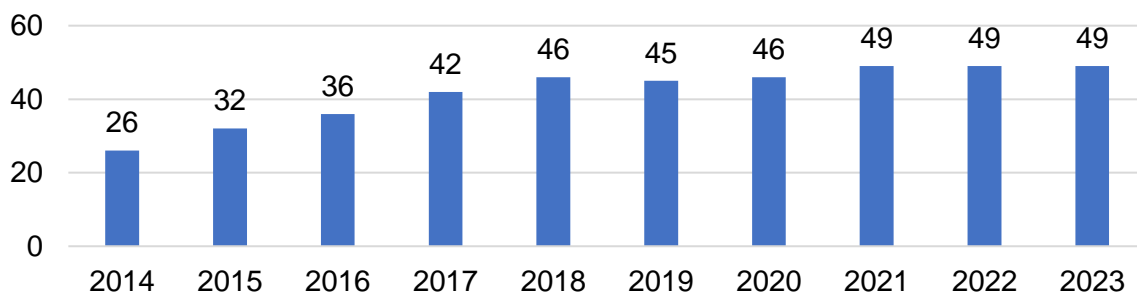
Liczba ATW/UTW w województwie warmińsko-mazurskim systematycznie rośnie. W 2023 r. było ich 49, tj. o 23 więcej w porównaniu do 2014 r. W roku akademickim 2023/2024 liczba słuchaczy ATW/UTW wyniosła ok. 4500 osób – wykres 25.

¹⁸ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r., str. 26

¹⁹ Sytuacja osób starszych w Polsce w 2022 r., Główny Urząd Statystyczny, str. 56

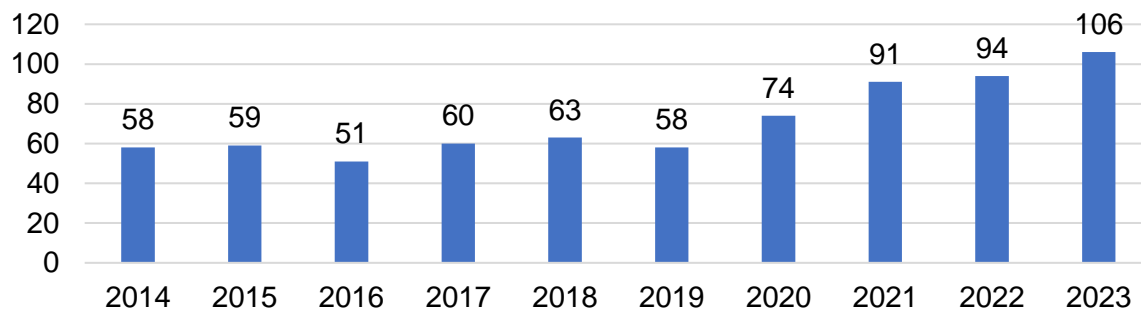
Wykres 25. Liczba ATW/UTW w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Miejscami pobudzającymi aktywność osób starszych są również kluby seniora, czyli miejsce spotkań, integrujące społeczność. Według danych ROPS w 2023 r. na terenie województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonowało 106 takich klubów, a ich liczba systematycznie rośnie. Dla porównania w 2014 r. było ich 58 – wykres 26.

Wykres 26. Liczba klubów seniora w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2023

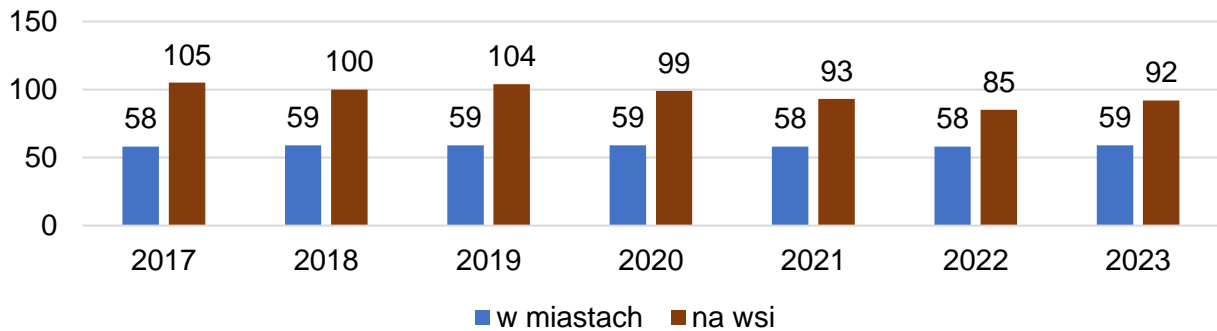

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Osoby starsze korzystają także z różnych działań organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Instytucje te zlokalizowane są praktycznie w każdej gminie. Oferują zajęcia i wydarzenia kulturalne skierowane do ludzi w różnym wieku, w tym również do osób starszych. Poprzez swoją szeroką ofertę aktywizują seniorów, rozwijają więzi społeczne oraz integrują lokalną społeczność. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2023 r. w województwie warmińsko-mazurskim było 151 centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, tj. o 8 więcej w porównaniu do roku 2022. Większość tych podmiotów zlokalizowana jest na terenach wiejskich (61,3%) – wykres 27.

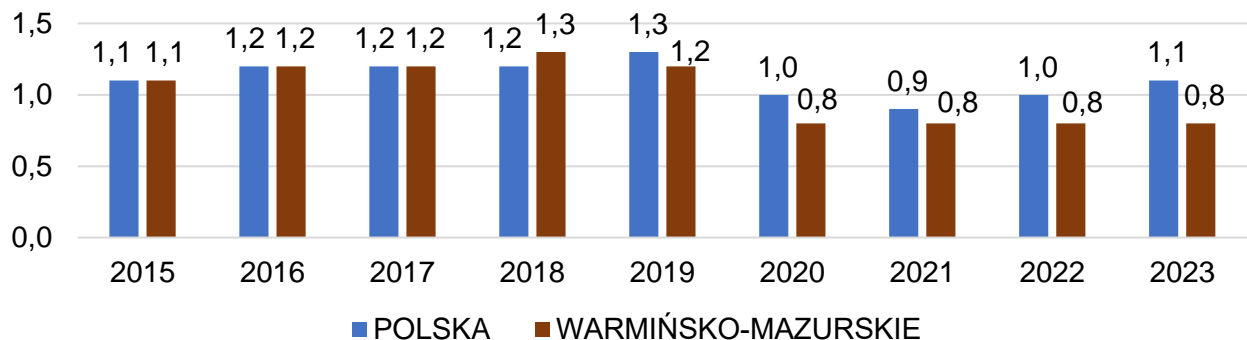
Wykres 27. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2017-2023

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Zarówno w województwie warmińsko-mazurskim, jak i w skali kraju, aktywność seniorów jest niewielka, o czym świadczy udział osób będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2023 r. w województwie warmińsko-mazurskim wyniósł on 0,8%. Dla porównania dla Polski wskaźnik ten wyniósł 1,1% – wykres 28.

Wykres 28. Udział osób będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej

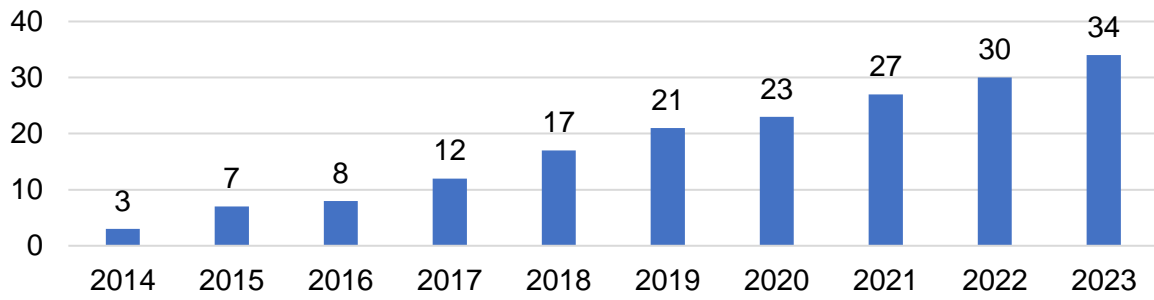
Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Inną formą aktywności osób starszych jest członkostwo w radach seniorów. Z informacji znajdujących się w zasobach ROPS oraz Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa wynika, że w ciągu ostatnich kilku lat liczba gminnych rad seniorów uległa zwiększeniu: z 3 w 2014 r. do 34 w 2023 r. Liczba rad seniorów stale rośnie, a spowodowane jest to w głównej mierze wzrastającą świadomością władz lokalnych o potrzebie i skuteczności działań rad seniorów w społeczności lokalnej²⁰ – wykres 29.

²⁰ Raport z monitoringu wdrażania w latach 2021-2022 programu „Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2027, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Wykres 29. Liczba gminnych rad seniorów w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

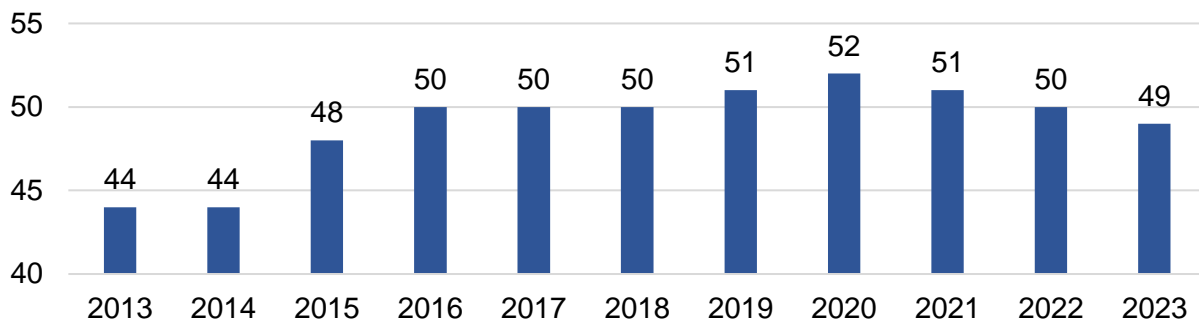
2. Wsparcie seniorów, w tym samotnych osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim

2.1: Podmioty działające na rzecz osób starszych w województwie

Domy pomocy społecznej

Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej, gdzie świadczone są usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne. Według stanu na 31 grudnia 2023 roku, w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 49 domów pomocy społecznej oraz 3 filie na łączną liczbę miejsc 4108. W porównaniu do roku 2013 liczba tego typu placówek zwiększyła się o 5, a liczba miejsc o 280 – wykres 30.

Wykres 30. Liczba domów pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023

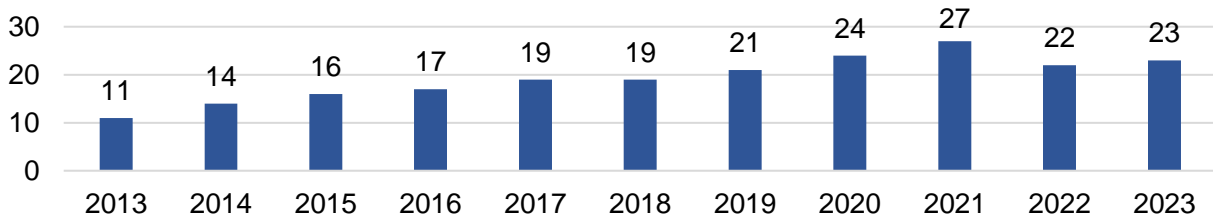

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Placówki zapewniające opiekę całodobową osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku

Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku prowadzone na podstawie przepisów o działalności gospodarczej (zgodnie z art. 67. Ustawy) świadczą przez całą dobę usługi opiekuńcze oraz bytowe, uwzględniając przy tym stan zdrowia, sprawność fizyczną i intelektualną oraz indywidualne potrzeby i możliwości osób tam przebywających. W latach 2013-2023 w województwie warmińsko-mazurskim odnotowano znaczny wzrost liczby tego typu placówek. W 2013 r. na terenie województwa funkcjonowało 11 tego typu podmiotów, z łączną liczbą miejsc – 367, a w 2023 r. 23 oferujące 835 miejsc – wykres 31.

Wykres 31. Liczba placówek zapewniających opiekę całodobową osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023

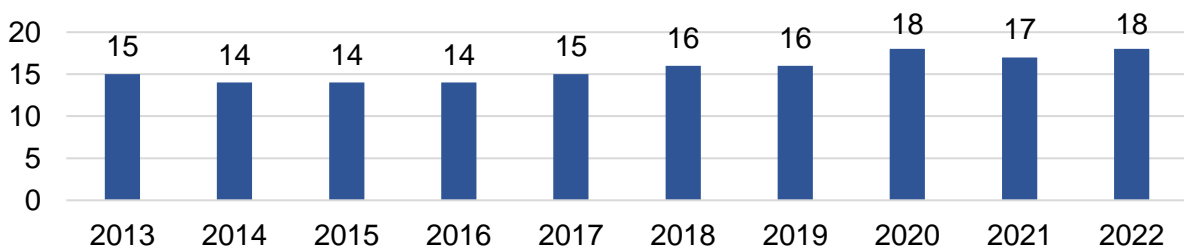

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze

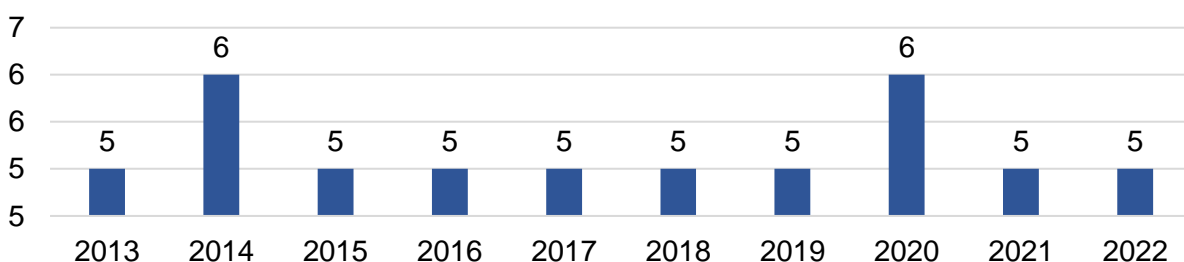
Zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze zapewniają wsparcie dla pacjentów, którzy nie wymagają hospitalizacji, ale ze względu na stan zdrowia, nie są w stanie samodzielnie funkcjonować. Zakłady sprawują opiekę medyczną całodobowo i obejmują opieką pacjentów przewlekle chorych, z niepełnosprawnością lub po ciężkiej chorobie albo zabiegu operacyjnym. W latach 2013-2022, zarówno liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych, jak i pielęgnacyjno-opiekuńczych, w województwie warmińsko-mazurskim nie uległa znaczącej zmianie. W 2022 r. na terenie województwa działało 18 ZOL z 647 miejscami oraz 5 ZPO z 234 miejscami – wykres 32 i 33.

Wykres 32. Liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2022

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Wykres 33. Liczba zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2022

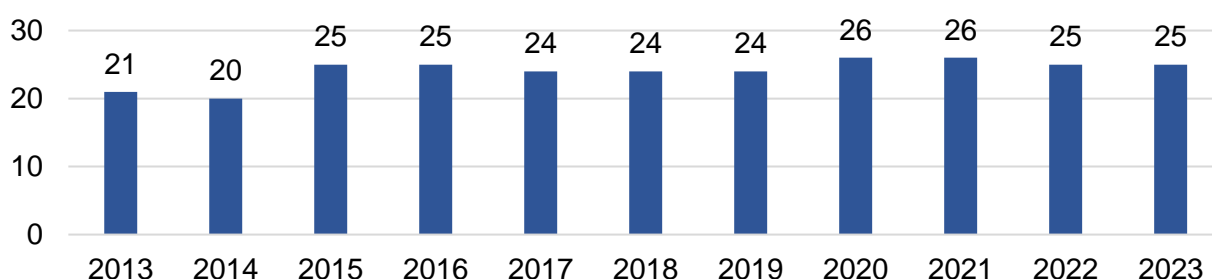
Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Dzienne domy pomocy

Dzienne domy pomocy to ośrodki wsparcia dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb. W dziennych domach świadczone są usługi opiekuńcze, wyżywienie, jak również inne formy wsparcia: różne rodzaje terapii, rehabilitacji, zajęcia artystyczne, itp. Według stanu na 31 grudnia 2023 roku w województwie funkcjonowało 25 dziennych domów pomocy na łączną liczbę miejsc 963. W okresie 2013-2023 ich liczba oraz liczba oferowanych miejsc pozostawały na podobnym poziomie – wykres 34.

Wykres 34. Liczba dziennych domów pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023

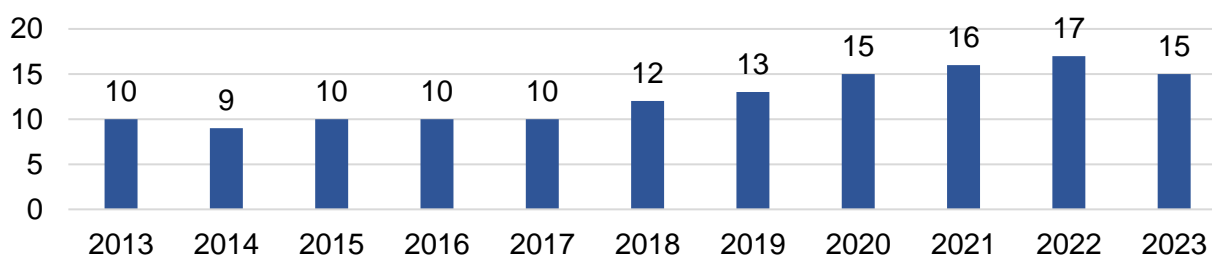

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Rodzinne domy pomocy

Rodzinne domy pomocy stanowią formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. W województwie warmińsko-mazurskim w 2023 roku funkcjonowało 15 rodzinnych domów pomocy na łączną liczbę miejsc 103 – wszystkie prowadzone przez osoby fizyczne. Na przestrzeni ostatnich lat, tj. od 2013 roku ich liczba zwiększyła się o 5, a liczba miejsc o 53 – wykres 35.

Wykres 35. Liczba rodzinnych domów pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023

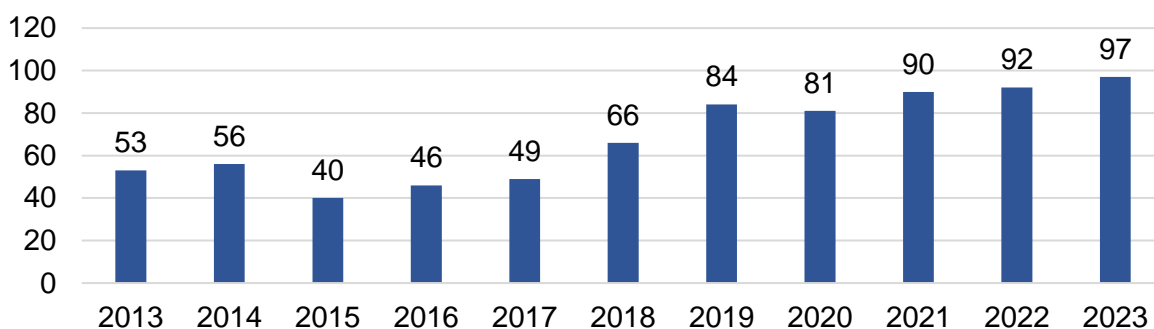

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Mieszkania chronione/wspomagane/treningowe

Mieszkania wspomagane/treningowe (zgodnie ze zmianami Ustawy o pomocy społecznej, które weszły w życie od 1 listopada 2023 r. mieszkania chronione zostały zastąpione mieszkaniami treningowymi i wspomaganyymi) są formą pomocy przygotowującą, pod opieką specjalistów, osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Zgodnie z danymi jakimi dysponuje ROPS w 2023 r. w województwie warmińsko-mazurskim było 97 mieszkań wspomaganych/ treningowych – wykres 36.

Wykres 36. Liczba mieszkań chronionych/wspomaganych/treningowych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023

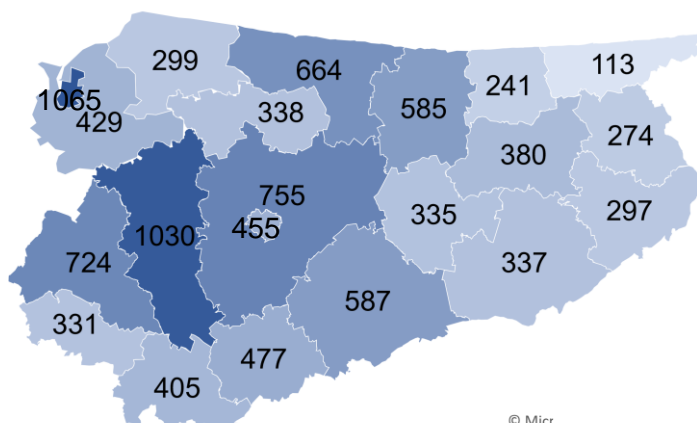

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS

2.2. Usługi społeczne dla samotnych seniorów

Zgodnie z danymi przekazanymi przez ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych, które wzięły udział w badaniu, ze wsparcia pomocy społecznej korzysta 10 121 samotnych osób starszych, tj. po 60 r.ż., z Warmii i Mazur (stan na 30.06.2024 r.). Najwięcej spośród nich jest w Elblągu (1065 osób) oraz w powiecie ostródzkim (1030 osób), a najmniej w powiecie gołdapskim (113 osób) – mapa 2.

Mapa 2. Samotne osoby starsze korzystające ze wsparcia OPS/CUS wg powiatu

© Micr

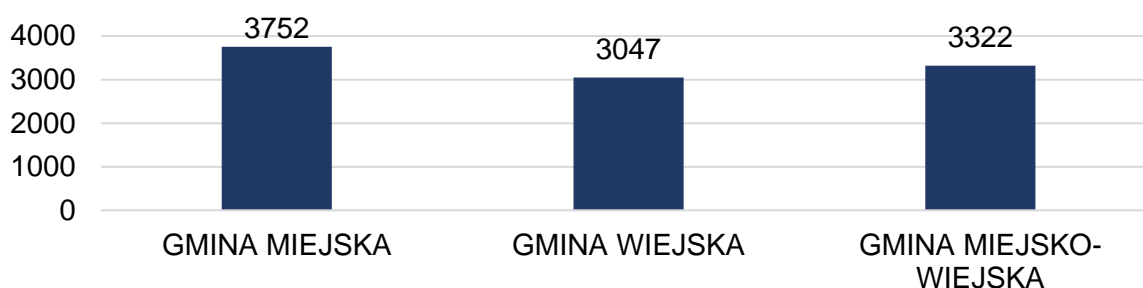
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Biorąc pod uwagę, że według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 województwo warmińsko-mazurskie zamieszkuje ponad 56 tys. jednoosobowych gospodarstw domowych osób starszych, tj. po 60 r.ż., można przyjąć, że samotni seniorzy objęci wsparciem ze strony pomocy społecznej stanowią ok. 18% wszystkich samotnych seniorów z Warmii i Mazur.

Według stanu na 30.06.2024 r. ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej/ centrów usług społecznych skorzystało 3752 samotnych seniorów z gmin miejskich, 3322 z gmin miejsko-wiejskich oraz 3047 z gmin wiejskich – wykres 37.

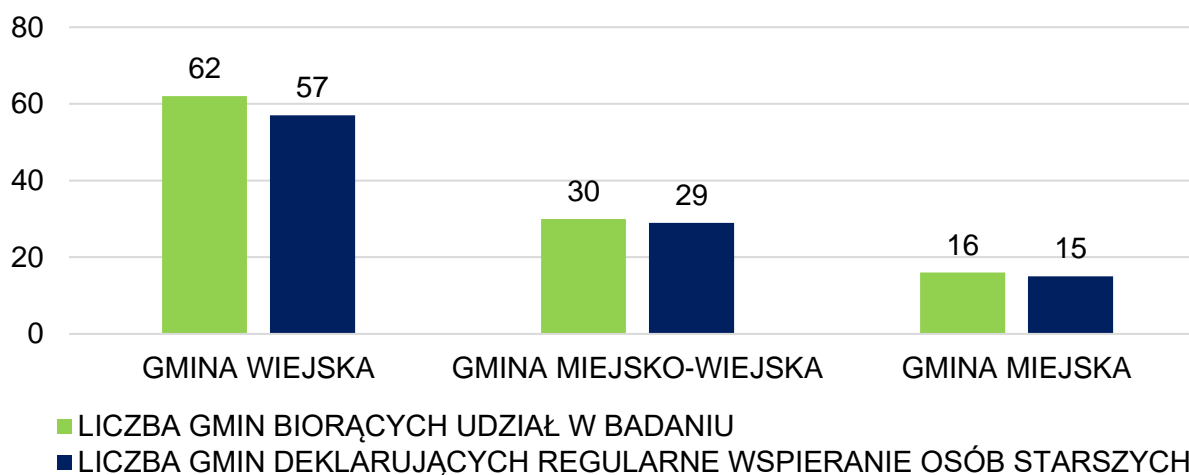
Wykres 37. Liczba samotnych osób starszych korzystających ze wsparcia OPS/CUS wg typu gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Wsparcie udzielane przez OPS/CUS seniorom, w tym samotnym osobom starszym, realizowane jest w sposób regularny. 101 ośrodków (93,5%) zadeklarowało, że regularnie dociera z pomocą do osób starszych, w tym niemal wszystkie ośrodki z gmin miejsko-wiejskich (29 na 30 biorących udział w badaniu) oraz miejskich (15 na 16 biorących udział w badaniu) – wykres 38.

Wykres 38. Liczba OPS/CUS regularnie docierających ze wsparciem do samotnych osób starszych wg typu gminy (N=108)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

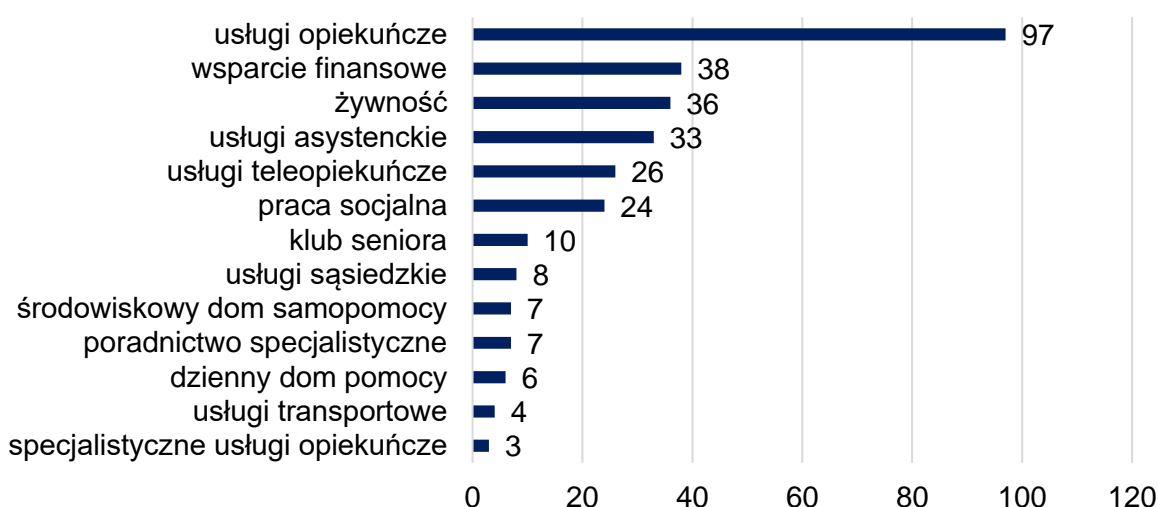
Usługi opiekuńcze to wsparcie najczęściej udzielane osobom starszym - tę formę pomocy zadeklarowało 97 ośrodków biorących udział w badaniu (96%). Z danych pochodzących z Oceny zasobów pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego za 2023 r., wynika, że w 2023 r. liczba osób

w województwie, które skorzystały z usług opiekuńczych ogółem wyniosła 5346 (co oznacza spadek o 37 osób względem 2022 roku). Spośród wszystkich osób korzystających z usług opiekuńczych 4339 osób to podopieczni będący w wieku poprodukcyjnym (81,2%).

W dalszym ciągu częstym wsparciem, jakiego potrzebują seniorzy jest **wsparcie finansowe** (38 gmin udziela tego typu pomocy, tj. 37,6%) oraz w formie dostarczania **żywności**, w tym gotowych, ciepłych posiłków dowożonych do miejsca zamieszkania (36 gmin, tj. 35,6%). Niemal 1/3 ośrodków wspiera seniorów w postaci **usług asystenckich**, z kolei 26 w formie **usług teleopiekuńczych** (25,7%), a 24 - pracy socjalnej (23,8%) – wykres 39.

Wykres 39. Liczba OPS/CUS udzielających danego wsparcia samotnym osobom starszym (N=101)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Oprócz wskazania z jakiego wsparcia najczęściej korzystają osoby starsze, w badaniu określono także jakie usługi społeczne dla seniorów są dostępne w gminach województwa warmińsko-mazurskiego. Tym samym wyszczególniono na jakie wsparcie mogą liczyć seniorzy, w tym samotne osoby starsze.

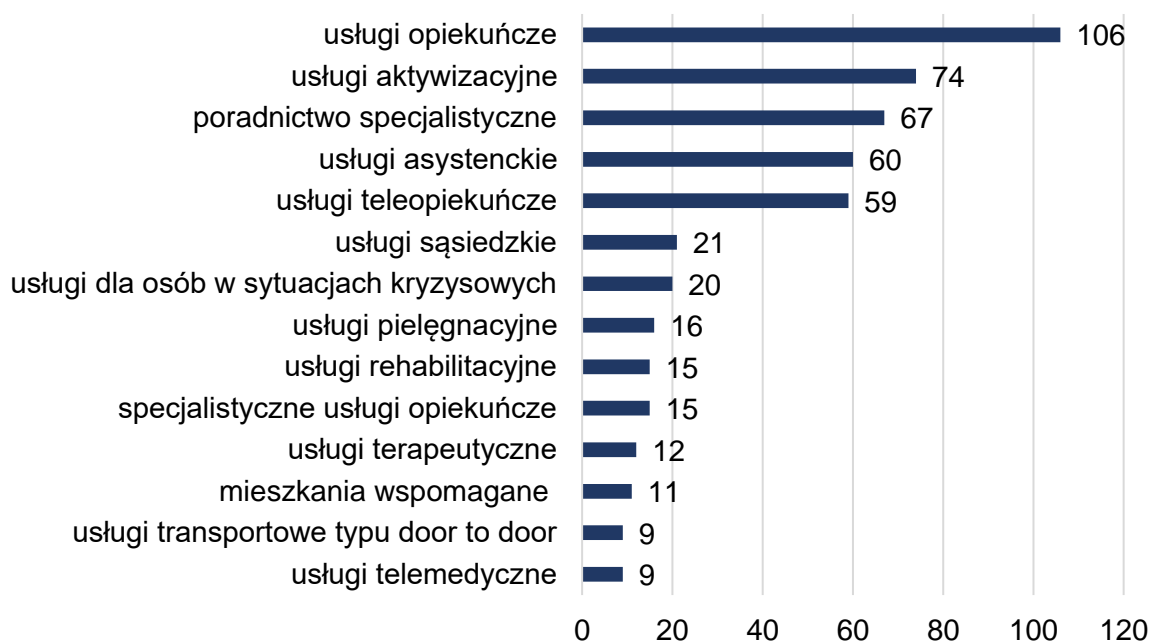
Spośród usług społecznych będących wsparciem dla osób starszych, w tym dla samotnych seniorów w jednoosobowych gospodarstwach domowych, w gminach najczęściej dostępne są **usługi opiekuńcze**. Niemal 100% ośrodków pomocy społecznej/centrów usług społecznych zadeklarowało dostępność tej formy pomocy na terenie gminy (106 gmin na 108 biorących udział w badaniu). Jednocześnie jest to usługa, z której seniorzy korzystają najczęściej.

Usługi aktywizacyjne, np. w postaci działalności klubów seniora, uniwersytetów/akademii trzeciego wieku, czy też świetlic miejskich/wiejskich zadeklarowały 74 OPS/CUS biorące udział w badaniu (68,5%), z kolei **poradnictwo specjalistyczne** (np. prawne, psychologiczne) realizowane jest w 67 gminach, tj. w 62% gmin. Ponad połowa jednostek zadeklarowała też dostępność **usług asystenckich** (60 gmin, tj. 55,6%) oraz **teleopiekuńczych** (59 gmin, tj. 54,6%). Kolejne usługi, które w dużym stopniu

umożliwiają seniorom zachowanie sprawności i dłuższe pozostanie w swoich środowiskach, dostępne są w mniejszym stopniu, tj.: **usługi sąsiedzkie** w 21 gminach, **usługi pielęgnacyjne** w 16 gminach, **usługi rehabilitacyjne** w 15 gminach, czy też **specjalistyczne usługi opiekuńcze** - w 15 gminach. Z badania wynika ponadto, że gminy najrzadziej realizują **usługi transportowe** typu door to door (9 gmin) oraz **usługi telemedyczne** (9 gmin) - wykres 40.

Wykres 40. Liczba gmin, w których dostępne są poszczególne usługi społeczne będące wsparciem dla samotnych osób starszych (N=108)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

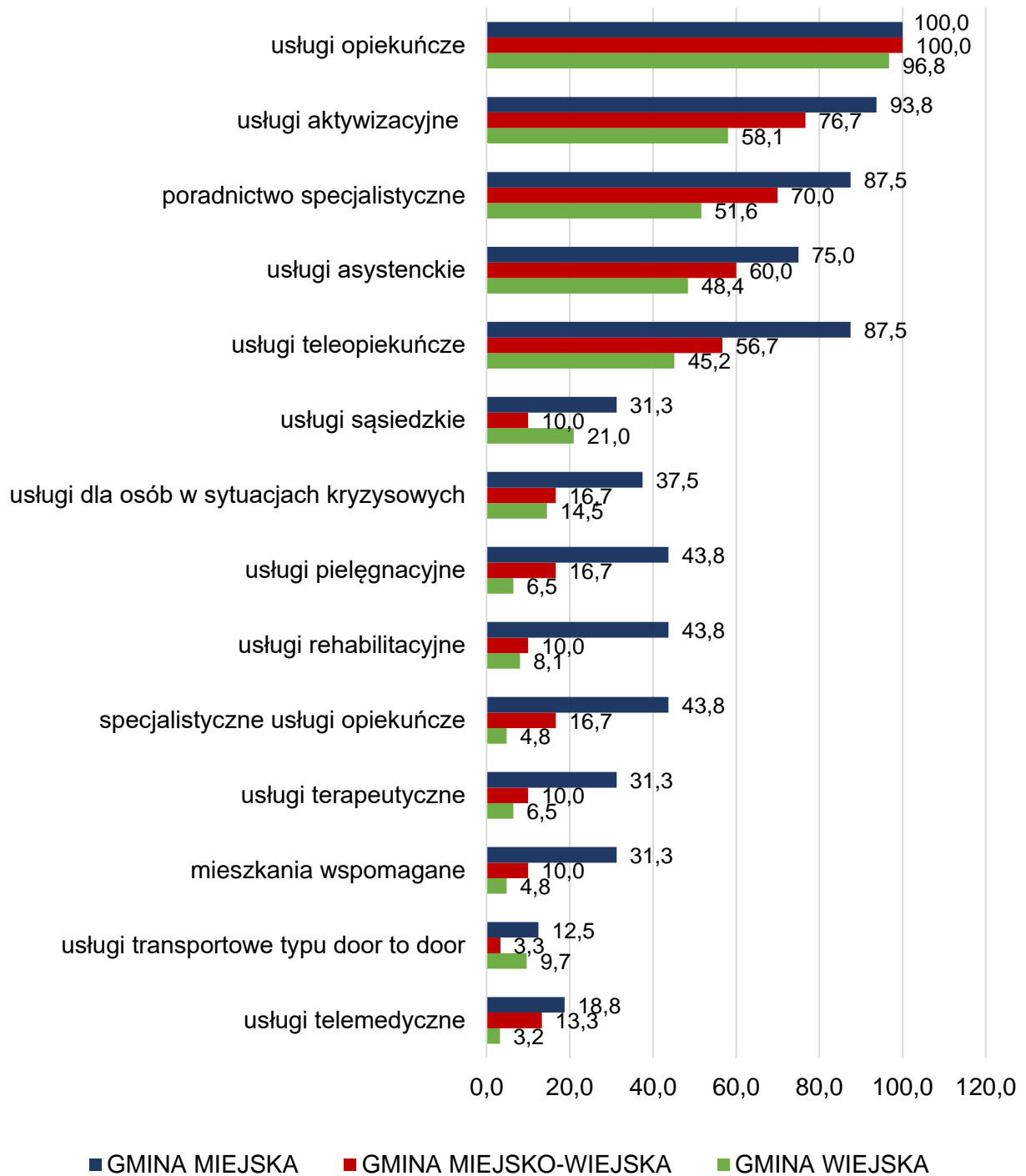
Analizując deklaracje ośrodków pomocy społecznej/centrów usług społecznych na temat dostępności usług społecznych dla osób starszych, w tym dla samotnych seniorów, można zauważyć, że zależy ona od typu gminy. Odsetek gmin deklarujących realizowanie wsparcia dla osób starszych, jest wyższy w przypadku gmin miejskich i miejsko-wiejskich, niż w przypadku gmin wiejskich. W 93,8% gmin miejskich (15 gmin) i 76,7% gmin miejsko-wiejskich (23 gminy) seniorzy mogą liczyć na tzw. **usługi aktywizacyjne**, np. w postaci działalności klubów seniora, uniwersytetów/akademii trzeciego wieku, czy też świetlic miejskich/wiejskich. Dla porównania wśród gmin wiejskich odsetek ten wyniósł 58,1% (36 gmin). Seniorzy z gmin miejskich oraz miejsko-wiejskich częściej też mogą otrzymać wsparcie w postaci **poradnictwa specjalistycznego** (14 gmin miejskich, tj. 87,5% oraz 21 gmin miejsko-wiejskich, tj. 70,0%), **usług asystenckich** (12 gmin miejskich, tj. 75,0% oraz 18 gmin miejsko-wiejskich, tj. 60,0%), czy też **usług teleopiekuńczych** (14 gmin miejskich, tj. 87,5% oraz 18 gmin miejsko-wiejskich, tj. 56,7%).

Znaczne różnice dotyczą również dostępu do **usług pielęgnacyjnych** (7 gmin miejskich, tj. 43,8% i 4 gminy wiejskie, tj. 6,5%), **usług rehabilitacyjnych** (7 gmin miejskich, tj. 43,8% i 5 gmin wiejskich, tj. 8,1%), **specjalistycznych usług**

opiekuńczych (7 gmin miejskich, tj. 43,8% i 3 gminy wiejskie, tj. 4,8%), usług terapeutycznych (5 gmin miejskich, tj. 31,3% i 4 gminy wiejskie, tj. 6,5%), czy też mieszkań wspomaganych (5 gmin miejskich, tj. 31,3% i 3 gminy wiejskie, tj. 4,8%) – wykres 41.

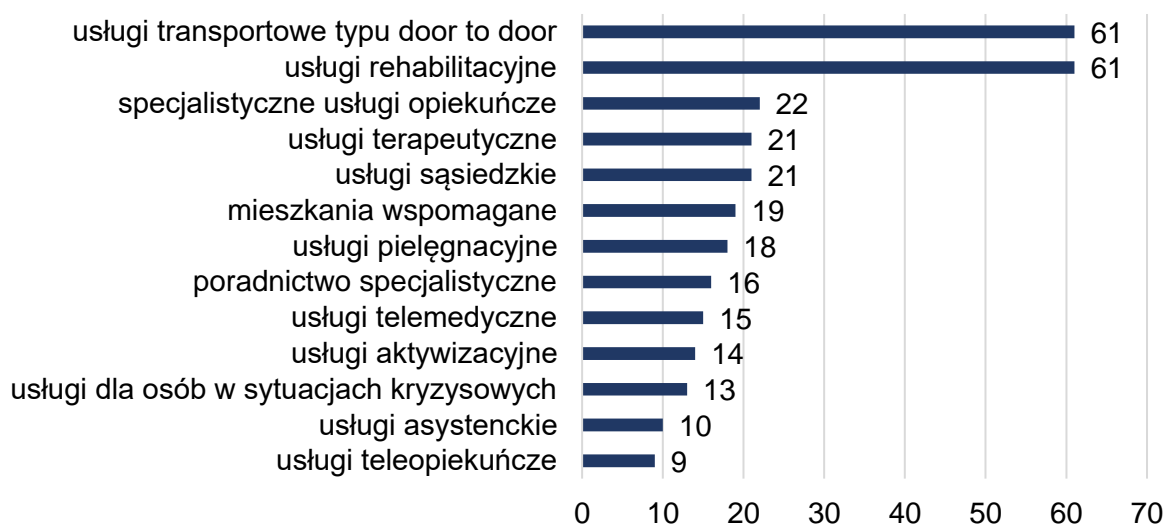
Wykres 41. Odsetek gmin, w których dostępne są poszczególne usługi społeczne będące wsparciem dla samotnych osób starszych wg typu gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Z przeprowadzonego badania wynika, że w gminach województwa warmińsko-mazurskiego brakuje przede wszystkim **usług transportowych** typu door to door dla osób starszych oraz **usług rehabilitacyjnych**. Spośród OPS/CUS, które wzięły udział w badaniu 61 zadeklarowało deficyt tego typu form pomocy na terenie gminy. W dalszej kolejności jednostki wskazywały na brak **specjalistycznych usług opiekuńczych** (22 gminy), **usług terapeutycznych** (21 gmin), **usług sąsiedzkich** (21 gmin), czy też **mieszkań wspomaganych** (19 gmin). Ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych dostrzegają też deficyty w zakresie dostępności w gminach do: **usług pielęgnacyjnych** (18 gmin), **poradnictwa specjalistycznego** (16 gmin), **usług telemedycznych** (15 gmin), czy też **usług aktywizacyjnych** (14 gmin). Z badania wynika ponadto, że gminy najrzadziej wskazują na brak usług asystenckich (10 gmin) oraz usług teleopiekuńczych (9 gmin) – wykres 42.

Wykres 42. Liczba gmin, w których brakuje poszczególnych usług społecznych dla osób starszych (N=108)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

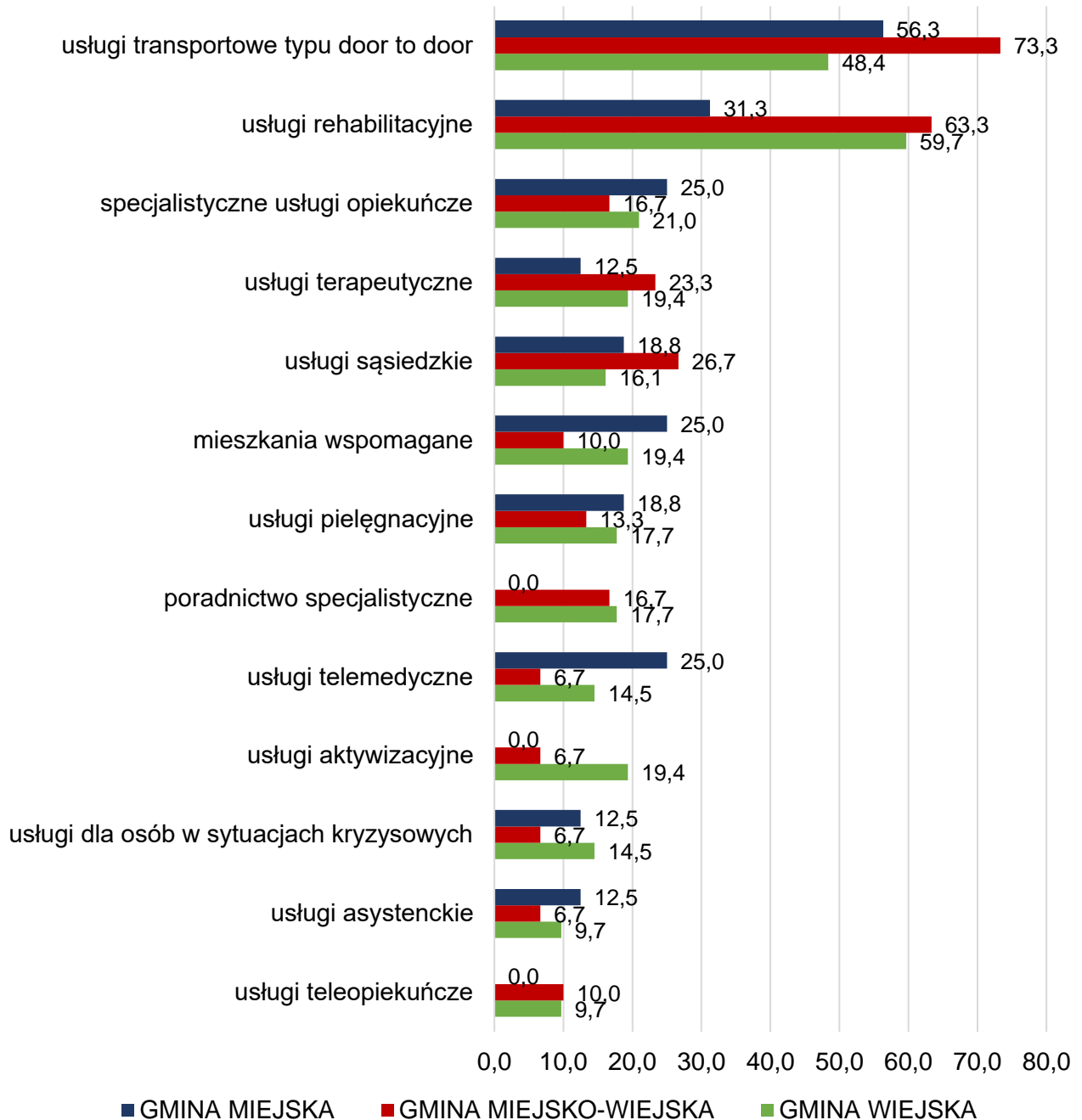
Biorąc pod uwagę brak usług społecznych dla osób starszych, w tym samotnych seniorów, w poszczególnych typach gmin, okazuje się, że w gminach wiejsko-miejskich (w 22, tj. w 73,3%) częściej niż w gminach miejskich (w 9, tj. w 56,3%) czy też gminach wiejskich (w 30, tj. w 48,4%) brakuje **usług transportowych** typu door to door. Podobnie jest z **usługami rehabilitacyjnymi**. Na ich brak częściej wskazywały ośrodki z gmin miejsko-wiejskich (19 gmin, tj. 63,3%) oraz gmin wiejskich (37 gmin, tj. 59,7%), niż z gmin miejskich (5 gmin, tj. 31,3%). OPS/CUS z gmin miejsko-wiejskich i wiejskich częściej wskazywały też na brak **usług terapeutycznych** (7 gmin miejsko-wiejskich, tj. 23,3%; 12 gmin wiejskich, tj. 19,4%; 2 gminy miejskie, tj. 12,5%), czy też **usług sąsiedzkich** (8 gmin miejsko-wiejskich, tj. 26,7%; 10 gmin wiejskich, tj. 16,1%; 3 gminy miejskie, tj. 18,8%).

Ponad 19% ośrodków z gmin wiejskich (12 gmin) wskazało na brak **usług aktywizujących**. Dla porównania żadna z jednostek z gmin miejskich nie zadeklarowała braku ww. usług. Podobna sytuacja przedstawia się w przypadku

poradnictwa specjalistycznego - 17,7% ośrodków z gmin wiejskich (11 gmin) i 16,7% z gmin miejsko-wiejskich (5 gmin) wskazało na brak realizacji na terenie gminy tej formy pomocy, z kolei żadna z jednostek z gmin miejskich nie wskazała na brak tego typu wsparcia – wykres 43.

Wykres 43. Odsetek gmin, w których brakuje poszczególnych usług społecznych dla osób starszych wg typu gminy

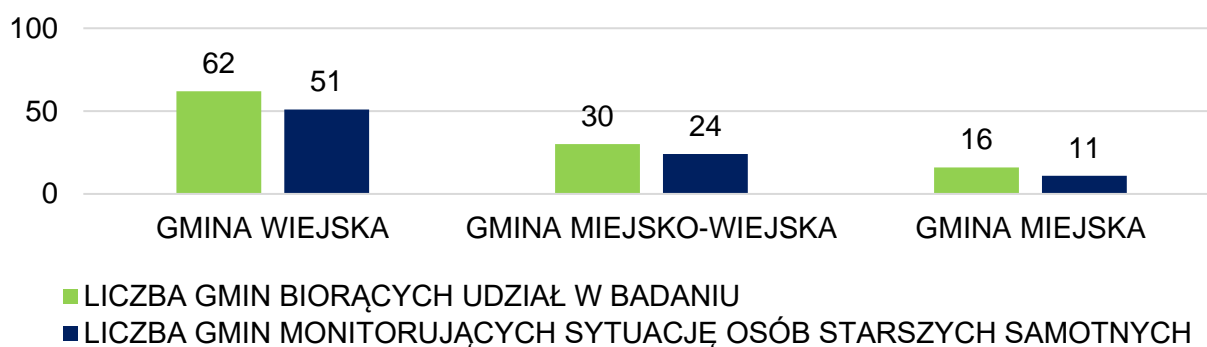

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

2.3. Monitorowanie sytuacji seniorów, w tym samotnych osób starszych

Spośród 108 OPS/CUS biorących udział w badaniu, zdecydowana większość, tj. 86 (79,6%) zadeklarowała monitorowanie sytuacji osób starszych samotnych, tj. w jednoosobowych gospodarstwach domowych, np. pod kątem ich liczby, stanu zdrowia, sytuacji finansowej, warunków mieszkaniowych, itp. Działania te realizowane są w większym stopniu przez ośrodki z gmin wiejskich (51 na 62 biorące udział w badaniu, tj. 82%) oraz z gmin miejsko-wiejskich (24 na 30, tj. 80%), niż przez jednostki z gmin miejskich (11 na 16, tj. 68,8%) – wykres 44.

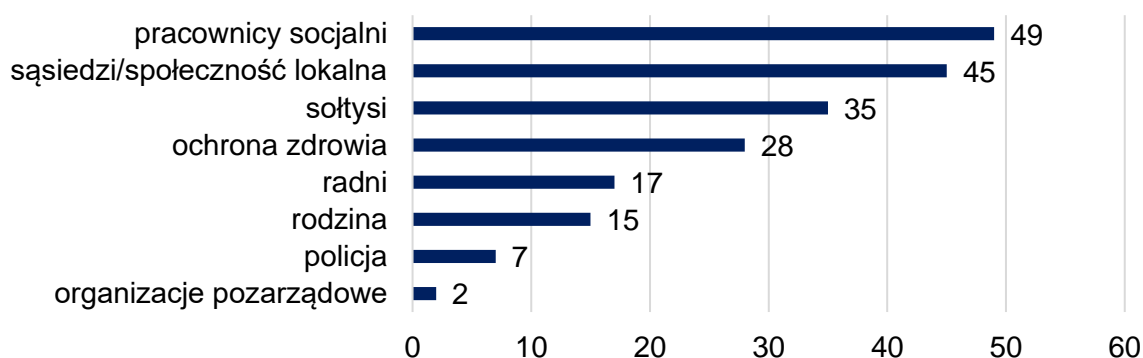
Wykres 44. Liczba OPS/CUS deklarujących monitorowanie sytuacji osób starszych samotnych wg typu gminy (N=108)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Głównym sposobem na pozyskiwanie informacji na temat samotnych seniorów w gminach, które monitorują ich sytuację, jest praca pracowników socjalnych (49 gmin na 86 monitorujących sytuację osób starszych samotnych, tj. 57%). Ponad połowa ośrodków zadeklarowała, że wiedzę na temat potrzeb samotnych osób starszych czerpie od sąsiadów tych osób, czy też lokalnej społeczności. Dość często, tj. w przypadku 35 gmin, informacji dostarczają sołtysi (40,7%), a w przypadku 28 gmin ochrona zdrowia: lekarze, pielęgniarki (32,6%). Zdecydowanie najrzadziej wiedza o sytuacji osób starszych pochodzi od organizacji pozarządowych. Tylko 2 ośrodki wskazały na ten sposób pozyskiwania informacji – wykres 45.

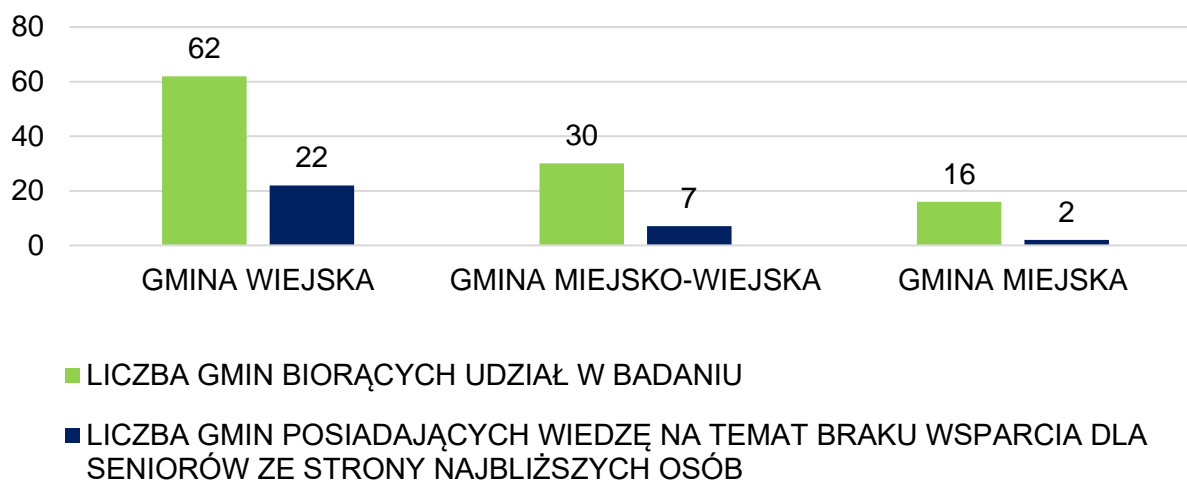
Wykres 45. Sposoby pozyskiwania informacji na temat samotnych osób starszych (N=86)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Spośród OPS/CUS, które zadeklarowały monitorowanie sytuacji osób starszych samotnych, tylko 1/3 posiada szczegółowe informacje czy faktycznie pozostają oni bez opieki, tj. nie mogą liczyć na wsparcie rodziny, znajomych, sąsiadów, itp. Ponownie miejsce zamieszkania seniora ma w tym przypadku znaczenie. Ośrodki z gmin wiejskich częściej deklarowały wiedzę na temat osób starszych samotnych pozostających bez pomocy najbliższych (22 ośrodki na 62 biorące udział w badaniu, tj. 35,5%). Wśród jednostek z gmin miejsko-wiejskich liczba ta wyniosła 7 na 30 gmin biorących udział w badaniu, tj. 23,3%, z kolei z gmin miejskich 2 na 16, tj. 12,5% - wykres 46.

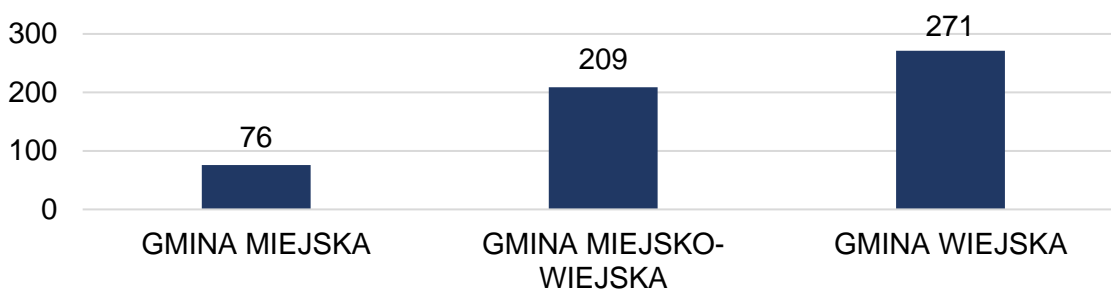
Wykres 46. Liczba OPS/CUS deklarujących wiedzę na temat starszych osób samotnych faktycznie pozostających bez opieki wg typu gminy (N=108)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Z uzyskanych danych wynika, że ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych posiadają wiedzę na temat 556 osób starszych samotnych pozostających bez opieki najbliższych. Najwięcej spośród nich zamieszkuje gminy wiejskie – 271 osób. 209 to osoby z gmin miejsko-wiejskich, z kolei 76 z gmin miejskich – wykres 47.

Wykres 47. Liczba osób starszych samotnych pozostających bez opieki wg typu gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

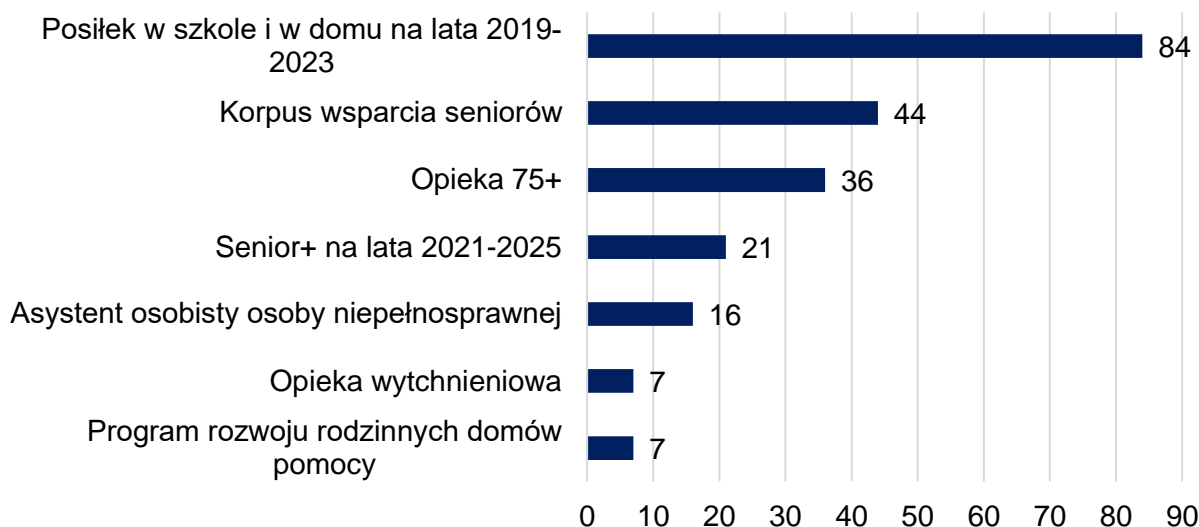

2.4. Realizacja programów rządowych

W 2023 r. z konkursów/programów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej mających na celu wsparcie m.in. osób starszych skorzystało 90 gmin z województwa warmińsko-mazurskiego spośród 108, które wzięły udział w badaniu, tj. 83,3%. Gminy najczęściej korzystały z programu „Posiłek w szkole i w domu na lata 2019-2023”, czyli wsparcia finansowego na udzielenie pomocy w formie posiłku, świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych lub świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności wszystkim osobom jej potrzebującym (84 gminy na 90 realizujących programy rządowe, tj. 93,3%).

Niemal połowa gmin zadeklarowała korzystanie z Programu „Korpus wsparcia seniorów”, z kolei 36 gmin (40%) z Programu „Opieka 75+”. Zdecydowanie najrzadziej gminy korzystały z Programu „Opieka wytchnieniowa” oraz „Programu rozwoju rodzinnych domów pomocy” – odpowiednio po 7 gmin – wykres 48.

Wykres 48. Liczba gmin korzystających z konkursów/programów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej mających na celu wsparcie osób starszych (N=90)

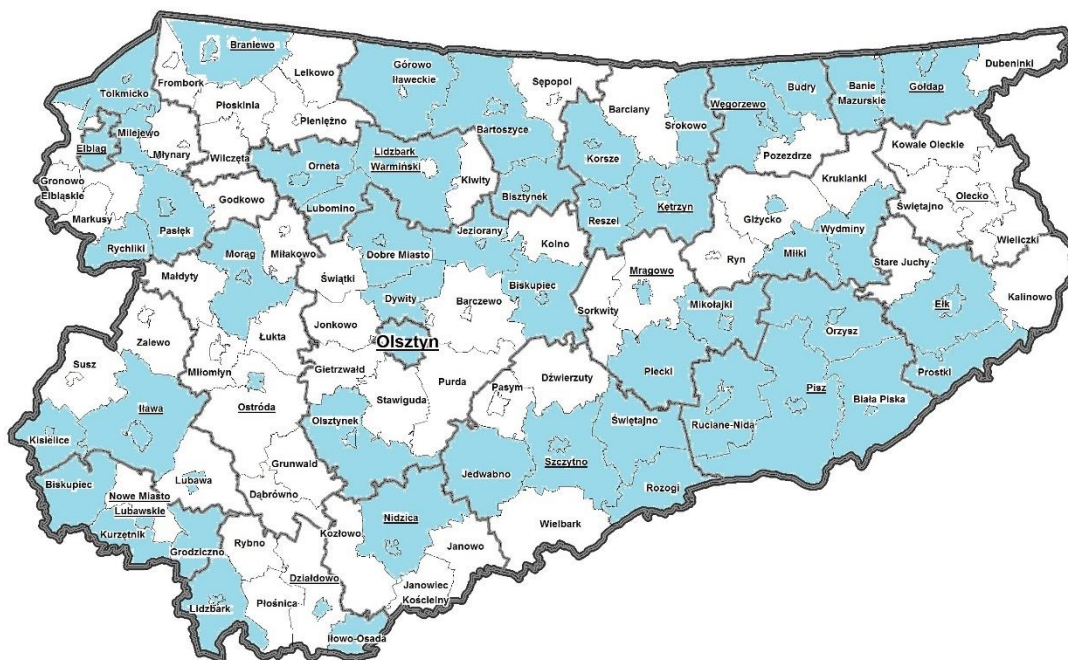
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

3. Współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz wsparcia samotnych seniorów

Sektor pozarządowy województwa warmińsko-mazurskiego z roku na rok systematycznie się rozwija, a liczba organizacji pozarządowych wzrasta. Według danych Urzędu Statystycznego w Olsztynie, na dzień 31 grudnia 2023 r., w województwie zarejestrowanych było ogółem 5660 stowarzyszeń i organizacji społecznych i 966 fundacji – łącznie 6626 podmiotów (dla porównania w roku 2022: 5323 stowarzyszenia i 874 fundacje – łącznie 6197 podmiotów)²¹.

Nieco ponad połowa ośrodków pomocy społecznej/centrów usług społecznych (56,5%) wskazała, że w gminie działają organizacje pozarządowe wspierające seniorów, w tym samotne osoby starsze – mapa 3. Organizacje te częściej działają w gminach miejskich (w 14 gminach, tj. w 87,5%) i miejsko-wiejskich (w 21 gminach, tj. w 70,0%). W przypadku jednostek z gmin wiejskich liczba deklarujących działalność NGO wyniosła 26 na 62 biorące udział w badaniu (41,9%) – wykres 49.

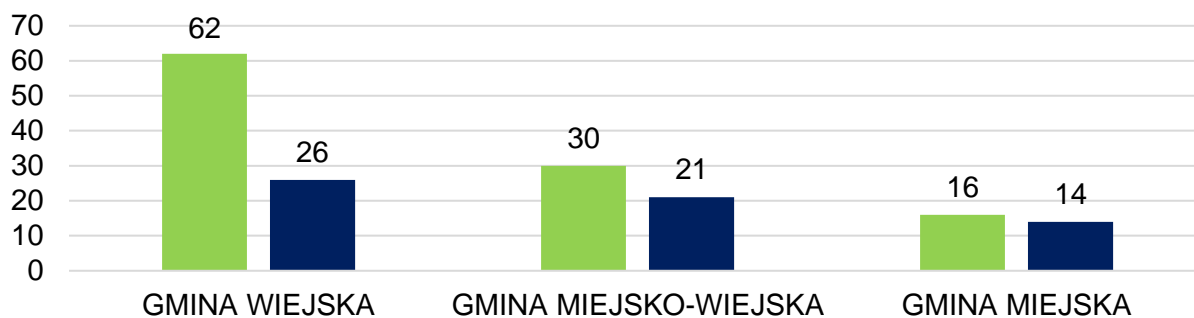
Mapa 3. Gminy, w których działają organizacje pozarządowe wspierające osoby starsze, w tym samotnych seniorów (N=61)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

²¹ <https://bip.warmia.mazury.pl/3199/sprawozdanie-z-realizacji-programu-wspolpracy-samorządu-województwa-warmińsko-mazurskiego-z-organizacjami-pozarządowymi-oraz-podmiotami-wymienionymi-w-art.-3-ust.-3-ustawy-o-działalności-pozytku-publicznego-i-o-wolontariacie-w-roku-2023.html> (dostęp: 2.08.2024 r.)

Wykres 49. Działalność organizacji pozarządowych wspierających osoby starsze, w tym samotne osoby starsze wg typu gminy (N=108)

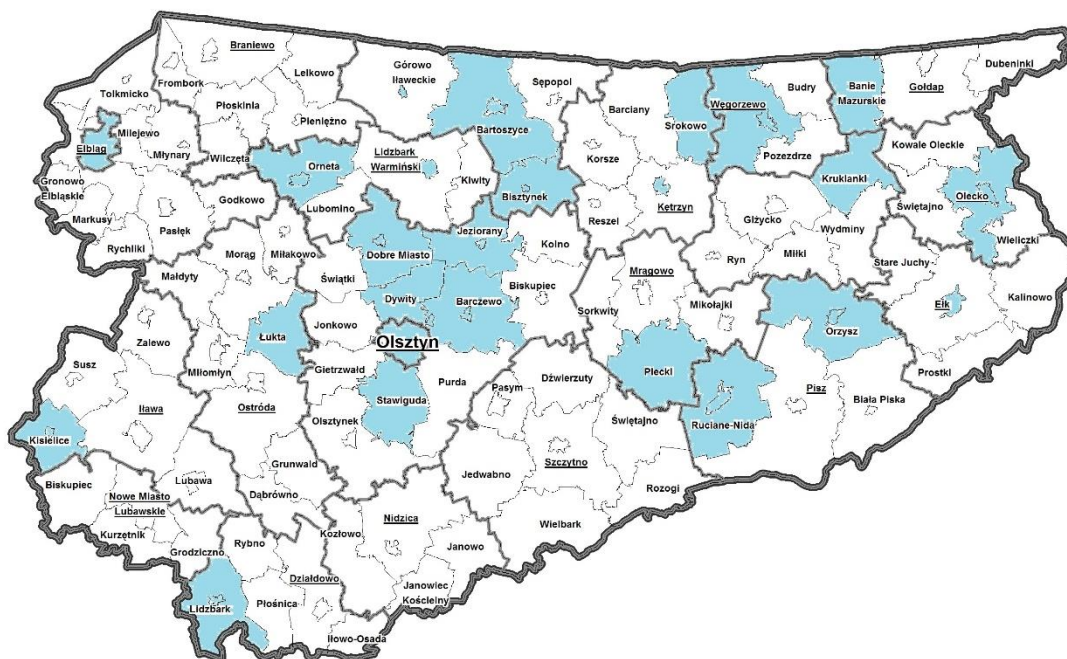
■ LICZBA GMIN BIORĄCYCH UDZIAŁ W BADANIU

■ LICZBA GMIN, NA TERENIE KTÓRYCH DZIAŁAJĄ ORGANIZACJE POZARZĄDOWE WSPIERAJĄCE OSOBY STARSZE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

W przypadku wolontariatu na rzecz osób starszych sytuacja przedstawia się gorzej, tj. według deklaracji OPS/CUS, tylko w co czwartej gminie województwa warmińsko-mazurskiego działają aktywnie wolontariusze wspierający seniorów, w tym samotne osoby starsze – mapa 4. Podobnie, jak w przypadku działalności organizacji pozarządowych również wolontariusze częściej działają w gminach miejskich (w 7 gminach, tj. 43,8%) i miejsko-wiejskich (w 11 gminach, tj. 36,7%) niż w gminach wiejskich (w 8 gminach, tj. 12,9%) – wykres 50.

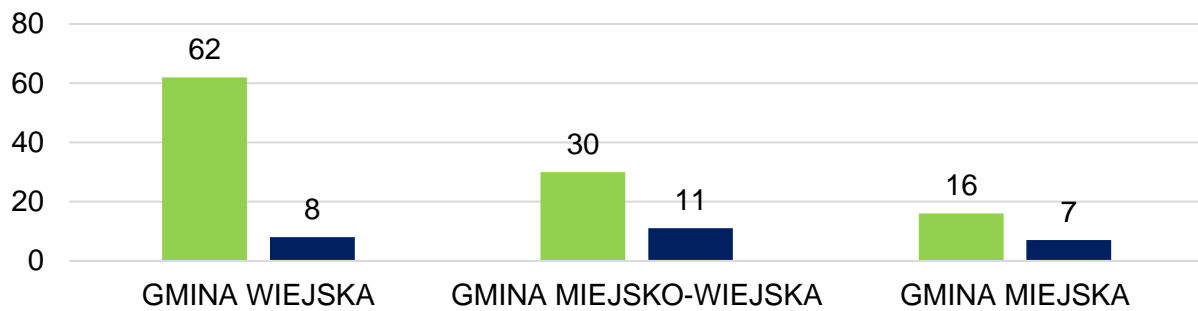
Mapa 4. Gminy, w których aktywnie działają wolontariusze wspierający osoby starsze, w tym samotnych seniorów (N=26)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Wykres 50. Aktywność wolontariuszy wspierających osoby starsze, w tym samotne osoby starsze wg typu gminy (N=108)

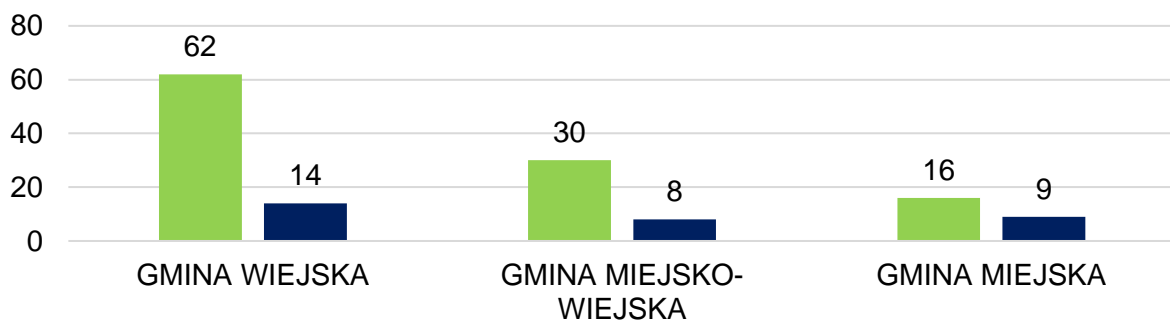
■ LICZBA GMIN BIORĄCYCH UDZIAŁ W BADANIU

■ LICZBA GMIN, NA TERENIE KTÓRYCH AKTYWNI DZIAŁAJĄ WOLONTARIUSZE WSPIERAJĄCY OSOBY STARSZE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

Realizując zapisy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, organy administracji publicznej mogą wspierać lub powierzać realizację zadań publicznych, mających charakter działalności pożytku publicznego, organizacjom pozarządowym i innym uprawnionym podmiotom. Na 108 ośrodków pomocy społecznej/centrów usług społecznych, które wypełniły ankietę - 31 (28,7%) wykazało współpracę ich samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi w formie zlecenia zadań w ramach wspierania osób starszych, w tym samotnych osób starszych. Gminy miejskie częściej zlecały organizacjom pozarządowym ww. zadania (9 gmin, tj. 56,3%), niż gminy wiejskie (14 gmin, tj. 22,6%) oraz miejsko-wiejskie (8 gmin, tj. 26,7%) – wykres 51.

Wykres 51. Zlecenie organizacjom pozarządowym, w trybie działalności pożytku publicznego, zadań w ramach wspierania osób starszych, w tym samotnych osób starszych wg typu gminy (N=108)

■ LICZBA GMIN BIORĄCYCH UDZIAŁ W BADANIU

■ LICZBA GMIN, KTÓRE ZLECIŁY ORGANIZACJOM POZARZĄDOWYM ZADANIA W RAMACH WSPIERANIA OSÓB STARSZYCH

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z OPS/CUS

4. Dobre praktyki

Nazwa/rodzaj praktyki	Kętrzyńskie Centrum Spotkań Seniora
Realizator/współrealizator	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kętrzynie
Okres realizacji (od-do)	14.02.2022 r. - nadal
Syntetyczny opis praktyki	miejsce spotkań dla seniorów
Przybliżona liczba osób uczestniczących	miesięcznie ok.30/40 osób
Obszar realizacji	Gmina miejska Kętrzyn
Źródło finansowania	środki własne

Nazwa/rodzaj praktyki	Wbrew Samotności
Realizator/współrealizator	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pisz
Okres realizacji (od-do)	X-XI. 2023 r.
Syntetyczny opis praktyki	Poprawa jakości życia seniorów, spotkanie z psychologiem, lekarzem, policjantem, zajęcia z rękodzieła.
Przybliżona liczba osób uczestniczących	9 osób
Obszar realizacji	Miasto i Gmina Pisz
Źródło finansowania	środki własne

Nazwa/rodzaj praktyki	Urodziny Seniora
Realizator/współrealizator	Elbląskie Centrum Usług Społecznych
Okres realizacji (od-do)	styczeń-grudzień 2023, styczeń - grudzień 2024
Syntetyczny opis praktyki	Pracownicy Działu Usług wybierają samotne osoby aby uczcić ich dzień urodzin. Głównym celem projektu jest przeciwdziałanie samotności i sieroctwu osób po 85 roku życia, poprzez zorganizowanie uroczystych urodzin Seniora. Ponadto projekt ma na celu poprawić jakość życia seniorów, zwiększyć ich aktywność społeczną oraz rozwijać poczucie „bycia ważnym”, pewnym siebie w kontakcie z innymi ludźmi, rozwijać poczucie własnej wartości.
Przybliżona liczba osób uczestniczących	6 osób w 2024 r.
Obszar realizacji	Gmina Miasto Elbląg
Źródło finansowania	środki własne

Nazwa/rodzaj praktyki	Aktywny Senior z pasją
Realizator/współrealizator	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Młodzieży
Okres realizacji (od-do)	01.07.2024 r. - 31.12.2024 r.
Syntetyczny opis praktyki	warsztaty z komunikacji interpersonalnej, warsztaty "Rękodzieło kluczem do kreatywności", warsztaty teatralne "Od widza do aktora", warsztaty "Wolontariat szansą ma własną aktywność", "Turystycznie i sportowo-bądź aktywny", "Praktyczne kursy, praktyczna wiedza"
Przybliżona liczba osób uczestniczących	220
Obszar realizacji	Gmina Ruciane-Nida
Źródło finansowania	Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej

5. Wnioski i rekomendacje

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat rekomendacji
1.	Dostęp do usług społecznych w województwie jest nierównomierny i uzależniony od typu gminy. Seniorzy z gmin miejskich mają większy dostęp np. do usług aktywizacyjnych, poradnictwa specjalistycznego, usług asystenckich, czy też usług teleopiekuńczych.	Rozszerzenie wsparcia dedykowanego osobom starszym w miejscu zamieszkania oraz zapewnianie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych dla wszystkich osób starszych bez względu na miejsce zamieszkania.	<ul style="list-style-type: none"> • Samorząd województwa warmińsko-mazurskiego • Samorządy lokalne • Ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych • Podmioty ekonomii społecznej • Organizacje pozarządowe
2.	W województwie, w dalszym ciągu, niedostatecznie rozwinięty jest system wsparcia dla osób starszych w miejscu zamieszkania. Województwo charakteryzuje m.in. problem wykluczenia komunikacyjnego, a dostępność do usług społecznych jest słaba lub bardzo słaba, w szczególności dotyczy to osób zamieszkujących obszary wiejskie.	Systematyczny rozwój usług społecznych, w szczególności deficytowych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, w tym: usług transportowych typu door to door oraz usług rehabilitacyjnych dla seniorów, specjalistycznych usług opiekuńczych, usług terapeutycznych, usług sąsiedzkich.	<ul style="list-style-type: none"> • Samorządy lokalne • Ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych • Podmioty ekonomii społecznej • Organizacje pozarządowe
3.	Gminy, w zdecydowanej większości monitorują, sytuację osób starszych, w tym samotnych seniorów na terenie gminy. Jednostki z gmin wiejskich i miejsko-wiejskich posiadają jednak bardziej szczegółowe informacje na temat seniorów np. czy	Rzetelne i dogłębne diagnozowanie potrzeb seniorów, w szczególności w kontekście braku wsparcia ze strony rodziny, sąsiadów, znajomych, itp.	<ul style="list-style-type: none"> • Samorządy lokalne • Ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych • Podmioty ekonomii społecznej

	faktycznie pozostają oni bez opieki najbliższych.		<ul style="list-style-type: none">• Organizacje pozarządowe
4.	W wielu gminach województwa, w szczególności w gminach wiejskich, brakuje organizacji pozarządowych oraz wolontariuszy realizujących wsparcie dla osób starszych, w tym dla samotnych seniorów.	Wspieranie powstawania i funkcjonowania organizacji pozarządowych oraz pracy wolontariuszy, których działalność dotyczyłaby w głównej mierze wsparcia osób starszych, w tym samotnych seniorów.	<ul style="list-style-type: none">• Samorządy lokalne• Ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych• Podmioty ekonomii społecznej• Organizacje pozarządowe

Spis tabel, map i wykresów

Tabela 1. Liczba gospodarstw domowych z osobami w wieku 60 lat i więcej w województwie warmińsko-mazurskim (stan w dniu 31 marca)	13
Tabela 2. Gospodarstwa domowe według liczby osób ogółem oraz liczby osób w wieku 60 lat i więcej w 2011 r. i 2021 r.	15
Mapa 1. Udział gospodarstw domowych osób wyłącznie starszych w 2021 r. (stan w dniu 31 marca)	14
Mapa 2. Samotne osoby starsze korzystające ze wsparcia OPS/CUS wg powiatu..	29
Mapa 3. Gminy, w których działają organizacje pozarządowe wspierające osoby starsze, w tym samotnych seniorów (N=61)	39
Mapa 4. Gminy, w których aktywnie działają wolontariusze wspierający osoby starsze, w tym samotnych seniorów (N=26)	40
Wykres 1. Liczba osób powyżej 60 r.ż. w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050.....	7
Wykres 2. Odsetek osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050	7
Wykres 3. Gminy z największym udziałem osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg. prognoz GUS.....	8
Wykres 4. Gminy z najmniejszym udziałem osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg. prognoz GUS.....	8
Wykres 5. Gminy z największym przyrostem osób powyżej 60 r.ż. w latach 2023-2040 r. wg. prognoz GUS (w p.p.)	9
Wykres 6. Struktura osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa wg miejsca zamieszkania w latach 2010-2023.....	9
Wykres 7. Struktura osób powyżej 60 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa wg płci w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050	10
Wykres 8. Odsetek osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców województwa w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050	10
Wykres 9. Gminy z największym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców w 2040 r. wg. prognoz GUS	10
Wykres 10. Gminy z najmniejszym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie mieszkańców w 2040 r. wg. prognoz GUS	11

Wykres 11. Odsetek osób powyżej 80 r.ż. w ogólnej liczbie osób powyżej 60 r.ż. w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050.....	11
Wykres 12. Gminy z największym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w liczbie osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg. prognoz GUS.....	12
Wykres 13. Gminy z najmniejszym udziałem osób powyżej 80 r.ż. w liczbie osób powyżej 60 r.ż. w 2040 r. wg. prognoz GUS.....	12
Wykres 14. Struktura osób powyżej 80 r.ż. wg płci w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2023 oraz prognoza na lata 2030-2050	12
Wykres 15. Dochód rozporządzalny jednoosobowych gospodarstw domowych 60 + w 2022 r. i 2023 r.....	16
Wykres 16. Wydatki jednoosobowych gospodarstw domowych 60+ w 2022 r. i 2023 r.	17
Wykres 17. Ocena sytuacji materialnej przez jednoosobowe gospodarstwa domowe 60+ w 2023 r.....	17
Wykres 18. Wysokość świadczeń z ZUS i rolników indywidualnych w 2022 r. i 2023 r.....	18
Wykres 19. Przeciętne dalsze trwanie życia w 2023 r. w województwie warmińsko-mazurskim w podziale na płeć i miejsce zamieszkania	19
Wykres 20. Przeciętne dalsze trwanie życia osoby powyżej 60 r.ż. w 2023 r. w województwie warmińsko-mazurskim w podziale na płeć i miejsce zamieszkania	20
Wykres 21. Oczekiwane trwanie życia w zdrowiu w 2023 r. w województwie warmińsko-mazurskim w podziale na płeć.....	20
Wykres 22. Samoocena stanu zdrowia seniorów w 2023 r. w podziale na płeć i miejsce zamieszkania	21
Wykres 23. Długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe w 2023 r. w podziale na płeć i miejsce zamieszkania.....	21
Wykres 24. Ograniczona zdolność wykonywania czynności w 2023 r. w podziale na płeć i miejsce zamieszkania	22
Wykres 25. Liczba ATW/UTW w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2023	23
Wykres 26. Liczba klubów seniora w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2023	23
Wykres 27. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023.....	24
Wykres 28. Udział osób, będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej .	24

Wykres 29. Liczba gminnych rad seniorów w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2023	25
Wykres 30. Liczba domów pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023	26
Wykres 31. Liczba placówek zapewniających opiekę całodobową osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023.....	27
Wykres 32. Liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2022	27
Wykres 33. Liczba zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2022.....	27
Wykres 34. Liczba dziennych domów pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023	28
Wykres 35. Liczba rodzinnych domów pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023	28
Wykres 36. Liczba mieszkań chronionych/wspomaganych/treningowych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2023.....	29
Wykres 37. Liczba samotnych osób starszych korzystających ze wsparcia OPS/CUS wg typu gminy.....	30
Wykres 38. Odsetek gmin realizujących poszczególne usługi społeczne jako wsparcie dla samotnych osób starszych (N=108)	32
Wykres 39. Odsetek gmin realizujących wsparcie/usługi dla samotnych osób starszych wg typu gminy (N=108).....	33
Wykres 40. Odsetek OPS/CUS deklarujących brak form wsparcia/usług dla osób starszych (N=108)	34
Wykres 41. Odsetek OPS/CUS deklarujących brak form wsparcia/usług dla osób starszych wg typu gminy (N=108).....	35
Wykres 42. Odsetek OPS/CUS deklarujących monitorowanie sytuacji osób starszych samotnych wg typu gminy (N=108)	36
Wykres 43. Sposoby pozyskiwania informacji na temat samotnych osób starszych (N=86)	36
Wykres 44. Odsetek OPS/CUS deklarujących wiedzę na temat starszych osób samotnych faktycznie pozostających bez opieki wg typu gminy (N=86).....	37
Wykres 45. Liczba osób starszych samotnych pozostających bez opieki wg typu gminy	37
Wykres 46. Odsetek gmin regularnie docierających ze wsparciem do samotnych osób starszych wg typu gminy.....	30

Wykres 47. Wsparcie najczęściej udzielane samotnym osobom.....	31
Wykres 48. Odsetek gmin korzystających z poszczególnych konkursów/programów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej mających na celu wsparcie osób starszych (N=90).....	38
Wykres 49. Działalność organizacji pozarządowych wspierających osoby starsze, w tym samotne osoby starsze wg typu gminy.....	39
Wykres 50. Aktywność wolontariuszy wspierających osoby starsz, w tym samotne osoby starsze wg typu gminy.....	41
Wykres 51. Zlecenie organizacjom pozarządowym, w trybie działalności pożytku publicznego, zadań w ramach wspierania osób starszych, w tym samotnych osób starszych wg typu gminy	41